

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Iveta Horáčková

Pomoc obětem domácího násilí v okrese Šumperk

Olomouc 2013

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Holá, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. 3. 2013

.....

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Lence Holé, PhD. za odborné vedení práce a poskytování rad. Dále chci také poděkovat dotazovaným osobám, díky kterým vznikla empirická část této práce.

Obsah

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 POJEM DOMÁCÍ NÁSILÍ, CHARAKTERISTIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ	7
1.1 Rizikové faktory vzniku domácího násilí	9
1.2 Mýty spojené s domácím násilím.....	10
1.3 Fáze domácího násilí	11
1.4 Znaky domácího násilí	14
1.5 Formy domácího násilí	17
1.6 Charakteristické znaky účastníků domácího násilí	20
1.6.1 Pachatel domácího násilí	21
1.6.2 Oběť domácího násilí	22
2 POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	28
2.1 Systém pomoci v České republice	28
2.2 Legislativa a pomoc obětem domácího násilí	29
2.3 Řešení problému domácího násilí	30
2.3.1 Zásah policie v případech domácího násilí	31
2.3.2 Práce intervenčních center	32
2.3.3 Soudní řešení.....	34
3 POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ V OKRESE ŠUMPERK	37
3.1 Instituce poskytující pomoc v okrese Šumperk	40
4 EMPIRICKÁ ČÁST	46
4.1 Vymezení výzkumného cíle, formulace výzkumných otázek.....	46
4.2 Charakteristika a popis výzkumného vzorku	46
4.3 Popis použitých metod	47
4.4 Popis vlastního výzkumu	48
4.3 Vlastní zkoumání	50
4.3.1 Případová studie č. 1.....	50
4.3.2 Případová studie č. 2.....	52
4.3.3 Případová studie č. 3.....	55
4.4 Diskuse a závěr	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM LITERATURY	60
ANOTACE	64

ÚVOD

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku domácího násilí, především na pomoc, která je poskytována obětem. Základním podnětem, který stál u zrodu této práce, je osobní zkušenost s domácím násilím v pozici člověka, který se stal nepřímým účastníkem tohoto násilí. Kdy se oběť snažila získat informace o pohledu člověka, který stojí mimo vztah a který by mohl být nápomocen svou radou, svým pohledem na řešenou věc. Se svým problémem se oběť svěřila až ve chvíli, kdy se rozhodla svou nelehkou situaci řešit.

Co vede člověka, jako svobodnou myslící bytost, k tomu aby se nechala manipulovat, aby byla loutkou, kterou někdo ovládá. Proč se oběť domácího násilí dlouhodobě nebrání. Co donutí oběť domácího násilí se konečně, v mnoha případech i po několikaletém týrání, vzepřít a řešit svou nedobrou životní situaci. Toto jsou základní otázky člověka, který se s domácím násilím setká v roli nezúčastněného pozorovatele.

Domácí násilí je skryto našim očím, je to ale jev, který není cizí lidem. Násilí obecně se v lidských dějinách vyskytuje v mnoha podobách, jednou z těchto podob je násilí ve skrytu vlastního domova, tedy domácí násilí. Lze předpokládat, že každý člověk se s domácím násilím ve svém životě setká. V lepším případě jako „divák“, kterému jsou prostřednictvím sdělovacích prostředků předkládány případy domácího násilí. Tyto případy zveřejněné ve sdělovacích prostředcích, velmi často končí újmou na zdraví či smrtí oběti. V horším případě se člověk ve svém životě setká s domácím násilím jako aktér, nebo jako svědek takového případu.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak pomoc nabízenou obětem domácího násilí vnímají oběti. Dalším cílem této práce je ověřit v jakém momentu se oběti domácího násilí rozhodnou pro vyhledání pomoci. Cílem je také zjistit jestli obětem domácího násilí nějaký druh pomoci chyběl. V úvodní kapitole teoretické části této práce jsou popsány základní pojmy, které mají své místo v problematice domácího násilí, jako jsou charakteristika domácího násilí, mýty spojené s tímto násilím, fáze, znaky a formy domácího násilí a také charakteristické znaky účastníku domácího násilí.

Druhá kapitola je věnována teoretickým zásadám pomoci obětem domácího násilí. Je zde popsán systém pomoci v ČR. V podkapitolách jsou popsány postupy, které při řešení domácího násilí využívá Policie ČR, způsob pomoci nabízený Intervenčními centry a možnost řešení domácího násilí za pohledu justice.

Třetí část práce je popisem demografické a geografické charakteristiky okresu Šumperk, zde jsou také obsaženy základní údaje z historie okres. Druhá část této kapitoly je věnována organizacím pomáhajícím obětem domácího násilí v okrese Šumperk.

Empirická část bakalářské práce je výstupem zpracovaným z rozhovorů s osobami, které jako oběti domácího násilí využily některý ze způsobů pomoci. Takto část byla zpracována se záměrem, dozvědět se jakým způsobem oběti domácího násilí vnímají pomoc, která jim je v rámci okresu Šumperk nabízena.

Hlavním výzkumným cílem práce bylo zjistit, jak vnímají oběti domácího násilí pomoc, která jim byla poskytnuta, zhodnotit prospěšnost pomoci, tak jak ji vnímá přímo ten, komu byla určena. Zjistit jak se k informacím o pomoci dostávají oběti.

Dotazovaná osoba byla požádána o popsání svého případu, následně jí byly položeny otázky, které měly za cíl objasnit jejich vnímání pomoci, která jí byla poskytnuta. Otázky byly zaměřeny do oblasti pomoci obětem domácího násilí.

Záměrem empirické části bylo pomocí kvalitativního výzkumu zjistit subjektivní vnímání konkrétního jedince, oběti domácího násilí.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část je členěna do tří kapitol. První kapitola obsahuje základní charakteristiky domácího násilí a pojmy které se pojí s problematikou domácího násilí. Tato úvodní kapitola je základním seznámením se domácím násilím.

V kapitole druhé jsou popsány základní údaje o pomoci obětem domácího násilí. Tato kapitola se zabývá systémem pomoci, který je obětem dostupný.

Třetí část teoretické části je věnována základním údajům o okrese Šumperk, v této části je také seznam organizací, které v tomto okrese poskytují sociální služby. V rámci těchto služeb se tyto organizace mohou podílet na pomoci obětem domácího násilí.

1 POJEM DOMÁCÍ NÁSILÍ, CHARAKTERISTIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Domácí násilí (dále také DN) je živým problémem naší doby, velmi obecně lze říci, že se jedná o násilí páchané v rámci nejmenší komunity v naší společnosti, kterou je rodina. Násilí se dopouští ti, kteří jsou si nejbližšími osobami, jejich pouto může být nejen partnerské, ale také rodičovské nebo příbuzenské.

„Domácí násilí lze definovat jako zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem. Toho je dosahováno násilím, ... vyhrožováním a využíváním strachu z další újmy“ (Vágnerová, 2004, s. 633).

Domácí násilí se dopouští nejen muži na ženách, což bývá nejčastěji prokázaný model. Může také docházet i k domácímu násilí páchané ženou na muži. Dále se může obětí stát dítě, kdy násilnou osobou je rodič, nebo jiná osoba, která žije s dítětem ve společné domácnosti. Další možnou situací je napadání rodiče (seniora) dospělým dítětem nebo jiným příbuzným. Obětí domácího násilí se může stát také osoba psychicky nebo tělesně postižená.

Podle Martinkové, Macháčkové (2001, s. 133-134) je v německy mluvících zemích tento druh násilí pojmenován jako rodinné násilí, či násilí v rodině. V ČR je spíše používán pojem domácí násilí (z anglického domestic violence). Domácí násilí se může odehrávat mezi členy společné domácnosti. V roce 1993 uvedl Bílý kruh bezpečí, toto pojmenování ve svých záznamových listech. Občanské sdružení ROSA používá pojem domácí násilí, pokud jde o násilí mezi partnery. V případě že násilí dochází mezi dalšími členy jedné domácnosti (rodiny), pak používá pojem násilí v rodině. V případě domácího násilí není

podstatné, jestli oběť domácího násilí a osoba násilná spolu žijí v jedné domácnosti, podstatnějším údajem je to, že se jedná se o osobu blízkou.

„Násilí uvnitř rodin (domestic violence) je časté a týká se všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými, mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými a prarodiči)“ (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 225-226). Domácí násilí je jednání, které se může dotknout všech vztahů v rámci rodiny. Je to také násilí, kterého se dopouští jeden z bývalých partnerů, na partnerovi druhém.

Dle Výrosta, Slaměnika (2008 s. 267-268) se pojem násilí používá jako synonymum pojmu agrese. Agrese je zde popsána jako záměrné chování, které cíleně směřuje k negativním důsledkům pro další osobu. Úmyslem tohoto chování je osobu, proti níž je toto chování namířeno, poškodit.

Obecná definice domácího násilí

„Pod pojmem domácí násilí se většinou rozumí opakované a stupňující se násilí fyzické, psychické či sexuální povahy mezi manželi nebo partnery“ (Buskotte, 2008, s. 42). Tato definice naznačuje rozsáhlost problému, který je nazýván pojmem domácí násilí. *„Problém domácího násilí však lze pojmut v jeho širším významu jako rodinné násilí. Násilí v rodině totiž může mít různé konkrétní podoby, od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou“* (Buskotte, 2008, s. 42). Ve své šířce pojem domácí násilí zahrnuje všechny formy násilí, které je možno použít k ovládnutí druhé osoby, od velmi nenápadných, těžko prokazatelných forem jakými je např. manipulace, kdy si oběť ani neuvědomí nátlak, kterým prochází, až po nejhrubší formy psychického, nebo fyzického násilí.

Domácí násilí lze dle Marvánové-Vargové, Pokorné, Toufarové, (2008 s. 10) rozdělit na partnerské násilí a násilí mezigenerační. Partnerské násilí je násilné chování, které se odehrává mezi partnery. Pod pojmem mezigenerační násilí je vnímáno násilí, probíhající mezi rodiči a dětmi, mezi různými generacemi, popřípadě mezi osobami, které jsou v příbuzenském vztahu, nebo společně žijící, ale nejsou partnery.

Domácí násilí *„jeho oběti se může stát kdokoliv v rodině, resp. v domácnosti. Toto širší definiční vymezení ... respektuje většinový pohled...“* (Špetenková, Ševčík, 2011, s. 25).

Domácí násilí, násilí mezi těmi, kteří by měli vytvářet blízký vztah. Násilí mezi těmi, kteří dobře znají své slabosti, a umí je velmi výhodně použít. Vztah, ve kterém by se měl jedinec cítit bezpečně, se stává vztahem, v němž není možné žít. V takovém vztahu lze pouze přežívat. Oběti si v mnoha případech dlouhou dobu nejsou schopny uvědomit fakt, že vztah, v němž žijí, je zatížen domácím násilím.

1.1 Rizikové faktory vzniku domácího násilí

Příčiny vzniku domácího násilí je velmi těžké určit, lze nalézt mnoho teorií, které se liší výkladem faktorů, které podněcují vznik domácího násilí. Teorie, které se zabývají vznikem domácího násilí, se dělí na jednofaktorové, ty jsou starší a předpokládají vznik domácího násilí v důsledku jednoho faktoru, tyto se dle Čírtkové (2004, s. 244) dělí do tří skupin:

- psychologické teorie domácího násilí
- sociologické teorie domácího násilí
- biologovo-genetické teorie domácího násilí

Pozdější multifaktorové přístupy spojily jednofaktorové teorie, neboť zastávají názor, že na vzniku domácího násilí se podílí více různých příčin. Nejznámější koncepcí multifaktoriální teorie je kauzální model D. G. Duttona (in Čírtková, 2004, s. 245), pracující se čtyřmi stupni příčin které se podílí na vzniku domácího násilí:

- makrosystémové příčiny, společnost se na vzniku domácího násilí podílí svou nečinností, tabuizací tématu, nečinností veřejnosti v případech možné pomoci obětem, zlehčováním problému
- exosystémové příčiny, sociální situace vyvolávající stres, ztráta zaměstnání, dočasná nemohoucnost, dlouhodobá nemoc, pocit méněcennosti v případě vyšší pozice partnera v zaměstnání.
- mimosystémové příčiny, mikrosystém - rodina ovlivňuje své členy, v prostředí rodiny se všichni dobře znají, umí předvídat své kroky a ví, co si mohou vůči druhému dovolit, rodinná soudržnost ztěžuje kontrolu nebo zásah zvenčí
- ontogenetické vlivy či příčiny, rodinná výchova, která se přenáší v podvědomí, dítě, které bylo účastníkem domácího násilí má tendenci si tento vzorec chování přenést do vlastního života a žít v něm. „*Děti vystavené ve vlastní rodině opakovanému násilí se často naučí odchylně zpracovávat negativní i přátelské sociální informace z prostředí, považují je za nepřátelské.... Násilí v rodinách poškozuje děti na celý život víc než všechna genetická onemocnění společně*“ (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 225-226).

Vzniku domácího násilí předchází množství faktorů, a proto nelze vyvodit jednotlivou konkrétní příčinu, která je důvodem jeho vzniku, jde o souhrn více vlivů. Další teorie hodnotí jiné možné příčiny vzniku domácího násilí. V obecné rovině lze předpokládat,

že zmíněné faktory se podílí na vzniku domácího násilí. „Na základě neochoty přijmout skutečnost, že mezosobní vztah je vždy jen dobrovolný, oboustranně emoční, vymykající se racionalitě-logické kontrole, mají někteří jedinci tendenci si jej zajistit mocí, násilím. To má různé formy: nejzřetelněji se to děje přisností, vyhrožováním, fyzickým či psychickým terorem či manipulací“ (Poněšický 2005, s. 64).

Na vzniku domácího násilí se dle Čírtkové (2004, s. 248) podílí vztahová nespokojenost, negativní hodnocení životních postojů partnera, nerovnocenné rozložení partnerských sil, kdy jeden je podřízen a druhý velí, a především potřeba násilné osoby ovládnout život druhého.

1.2 Mýty spojené s domácím násilím

Pokud budeme nahlížet na domácí násilí, jako na celospolečenský problém, měli bychom se také zabývat pohledem a postojem společnosti k tomuto závažnému jevu. Člověk, který se setkává s domácím násilím, se potýká s celou řadou zažitých mýtů. Laická veřejnost se domnívá, že typickou obětí je submisivní nesamostatná žena.

Mýtus, který se váže k typickému pachateli domácího násilí, zní tak že domácího násilí se nedopouští ten, kdo na veřejnosti vystupuje korektně a spořádaně (Čírtková, 2004, s. 240). Jeden z největších mýtů o domácím násilí: Problém mezi partnery je pouze jejich soukromou věcí, do níž se veřejnost nemá vměšovat (Úlehlová a kol., 2009, s. 13).

„Dvě pětiny české populace věří, že k domácímu násilí dochází hlavně mezi nevzdělanými partnery, a každý druhý člověk se kloní k názoru, že se domácí násilí týká sociálně slabých rodin“ (Čírtková, 2004, s. 240).

Nejčastěji požívané mýty dle Bruskotte (2008, s. 22- 28):

- k domácímu násilí dochází pouze u sociálně slabých rodin
- domácího násilí se dopouští osoby bez vzdělání
- oběť mohla situaci zvládnout lépe, kdyby neprovokovala, ale ustoupila
- násilná osoba byla opilá, tedy za násilí nemůže
- násilná osoba a oběť žijí v „italském manželství“, mají rádi hádky a usmiřování
- násilná osoba byla ve stresu a oběť ji měla nechat v klidu
- nikdo oběť nenutí, aby zůstávala ve společné domácnosti, pokud nechce
- v každém partnerském vztahu občas dochází k neshodám

Většina z uvedených mýtů omlouvá násilnou osobu a ohroženou osobu staví do pozice, kdy si může vybrat, zda se jí domácí násilí stane. „V každém případě platí, že zkreslující mýty, kterými trpí česká veřejnost, jdou k duhu pachatelům a pošpiňují oběti domácího

násilí“ (Čírtková, 2004, s. 240). Uplatněním mýtu pak dochází k tomu, že veřejnost má velmi zkreslené představy o domácím násilí.

1.3 Fáze domácího násilí

Dynamika domácího násilí je v některých pojetích součtem tří různě velkých částí kruhové výseče, kdy první fází je období vytváření napětí, další druhou fází je období týrání a poslední třetí fází je doba líbánek. V jiných pojetích jsou fáze rozděleny do čtyř období (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 52-55).

Domácí násilí se jeví jako záležitost, která nemá žádný řád, žádnou předem předvídanou časovou osu. Domácí násilí však má svůj předem daný vzorec, nazývaný cyklus domácího násilí, tento vzorec dělí fáze násilí do čtyř po sobě jdoucích období. Cykly mají různou délku trvání, která má tendenci se zkracovat. Walkerová (1979 in Špatenková, Ševčík, 2011, s. 52) uvádí čtyři fáze domácího násilí:

- fáze č. 1: Hromadění (vzrůstání) napětí
- fáze č. 2: Incident
- Fáze č. 3: Usmíření
- Fáze č. 4: Klid

Fáze vzrůstajícího napětí

V první fázi se začíná stupňovat napětí mezi násilnou osobou a osobou, která je ohrožena domácím násilím. Oběť nacházející se v prvním cyklu, zatím netuší, že jde o danou fázi, kdy se ve vědomí násilné osoby kupí negativní postoj k počínání oběti, kdy dochází k zatím nevinně vypadajícímu nesouhlasu s postoji osoby ohrožené domácím násilím. Násilná osoba se snaží přimět oběť k poslušnosti, k tomu, aby byla loutkou, kterou je možno vždy velmi jednoduše ovládat.

„Ohrožená osoba cítí strach a snaží se předejít či zabránit agresivnímu výbuchu násilníka – pokouší se mu ve všem vyhovět, je úslužná, submisivní“(Ševčík, Špatenková, 2011, s. 54). Ohrožená osoba se v této fázi často zachová proti svému přesvědčení, je po vůli násilné osoby jen z toho důvodu, aby se zastavilo eskalující napětí. Tento postoj může danou fázi prodloužit, ale v cyklu domácího násilí i přes veškeré ústupky a poslušnost oběti, bude následovat fáze druhá.

Pokud oběť tímto cyklem prochází již opakovaně, dochází k její deformaci, ze soběstačné, sebevědomé a samostatné osoby se pod tlakem násilné osoby a strachu

z jejího následného chování stává závislý, nesamostatný jedinec, který žije v nekonečném stresu. (Bruskotte 2008, s. 64).

Období vzrůstajícího neklidu se bez ohledu na to, jak se chová oběť, dále vyvíjí. Osoba násilná i v případě, kdy oběť neporuší žádné z předem daných pravidel, nalezne způsob, kterým cyklus násilí posune do jeho další fáze.

Fáze incidentu

Napětí, které vzrůstalo v první fázi se v další fázi mnění, osoba násilná v tomto období přestoupí hranici pouhého nucení oběti k poslušnosti pomocí různých nařízení. V této fázi je oběť vystavena agresi, která je činěna pomocí hrubých urážek, přes nejrůznější psychické, či fyzické ústrky až po hrubé napadení oběti. V tomto období jde oběti domácího násilí nejprve o důstojnost, později o zdraví a s narůstající agresi i o život. Osoba násilná se staví do role neomezeného vládce nad obětí. Násilná osoba ve fázi incidentu projevuje moc nad bezbrannou obětí.

„Oběť zažívá intenzivní pocity strachu, úzkosti, bezmoci a zoufalství“ (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 54). Touto fází si oběť prochází opakovaně, přičemž každý další útok je ze strany osoby násilné propracovanější a ve většině případů má tato fáze stupňující se tendence. Časově nepříliš dlouhý úsek, který ale pro oběť domácího násilí bývá největší zátěží.

Při prvním přímém projevu násilí se oběť zdráhá uvěřit, že k násilí opravdu došlo. Oběť má tendenci násilí zlehčit, mnohdy se snaží osobě násilné přisuzovat různé polehčující pocity jako například únavu, stres, nemoc (Hirigoyen, 2002, s. 169). Oběť se snaží incidentu vyhnout, zmírnit ho, docílit klidu zbraní, ale to se jí ve větší míře nedaří. Osoba násilná vždy nalezne způsob, jakým si svou oběť podvolí, k tomu jí velmi dobře slouží znalost oběti. Osoba násilná zná slabá místa oběti.

„Oběti je znemožněno reagování, sebeurčení, často i ... uvědomění si, že dochází k vážnému, strukturálnímu narušení osobnosti, či jejího vývoje, jejího života“ (Poněšický 2005, s. 50).

Jako celek má domácí násilí vzrůstající tendenci, stejně tak i tato fáze se postupem času s přibývajícými cykly stále stupňuje. Tam kde se osoba násilná v začátku domácího násilí spokojila s pouhým slovním útokem na oběť, postupem času přejde k těžkému psychickému a později mnohdy i fyzickému násilí. V začátcích může docházet jen ke slovnímu napadání, které postupem času přeroste v potupnou, pomalou a pozvolnou likvidaci jedince, který se stal obětí osoby násilné.

Oběť si odnáší šrámy na duši, její sebevědomí je sraženo na nejnižší úroveň. Působením osoby násilné sebevědomí oběti postupně zcela zaniká, fyzický stav oběti je velmi nedobrá. Oběť se stává rukojmím osoby násilné, snaží se skrýt utržené rány. V mnoha případech se oběť sama zdráhá uvěřit, že prožívá domácí násilí, protože osoba násilná se snaží oběť přesvědčit, že prožitý zážitek je zcela běžný. Násilná osoba se oběti snaží podsunout, že chování, které právě prožila, si zcela zasloužila.

Fáze usmíření

Této fázi se také často říká čas slibů, čas líbánků. V tomto období násilná osoba usiluje o usmíření s obětí, snaží se ji přesvědčit, že předchozí incident byl ojedinělý, že se nechala strhnout hněvem (Bruskotte 2008, s. 65).

Násilná osoba je schopná se omluvit, slíbit, že její chování se nebude už nikdy opakovat. Oběť je přesvědčována o svém podílu na vině, v mnoha případech se násilná osoba odvolává na okolnosti, při kterých k napadení došlo (přepřacovanost, nemoc, podrážděnost, stres atd.). Motivem k takové změně chování je obava, že oběť se rozhodne ze vztahu odejít, že ukončí kontakt s násilnou osobou a ona tak ztratí svou moc a nadvládu nad obětí.

V této fázi se osoba násilná mění v pozorného, vnímavého partnera. Násilná osoba se snaží oběti za své chování omluvit. Ústup agrese v této fázi je však jen dočasnou chvílí klidu v koloběhu domácího násilí, je to jakási přestávka, doba kdy oběť nabírá psychické a fyzické síly. Osoba násilná, v obavě o ztrátu své oběti, se snaží být její nepostradatelnou součástí. Osoba násilná se snaží svou oběť přesvědčit o dokonalosti vztahu, který spolu mají, ve zvýšené míře oběti projevuje své city a svou náklonnost.

Osoba násilná přesvědčuje oběť, že násilí, které na ní spáchala, vlastně nebylo násilím a že není možné jen tak opustit všechno společné co spolu sdílí. Oběť je přesvědčována, že nemůže přetrhat rodinné, příbuzenské či partnerské vztahy, častokrát je dotazována jak se s rozpadem partnerství, rodiny srovná jejich okolí. Argumenty osoby násilné mohou být různé, v případě že jde o vztah, jehož součástí jsou děti, pak je často oběť vydírána pomocí tohoto velmi silného argumentu.

V neposlední řadě se oběť sama přesvědčuje o tom, že pokud se násilník tak snaží o nápravu a tolik slibuje, tak že jeho úsilí musí být poctivou snahou o udržení vztahu (Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 37).

Pro oběť je tato fáze klíčovou, neboť je nejvhodnějším časem, kdy by měla z kruhu násilí vystoupit, s ohledem na to, že v této části je prožité násilí, ve fázi která předcházela,

nejživější a oběť si tak pamatuje, čím prošla, jakým způsobem s ní agresor zacházel. Je to, ale zároveň nejméně vhodná doba s ohledem na to, že v této fázi je násilnou osobou přesvědčována o tom, že vztah v němž žijí, je zcela normální.

Fáze klidu

Tato fáze bývá někde včleněna do třetí fáze, tedy do období usmíření. Ve čtvrté fázi, v období klidu, osoba násilná v ní již neposkytuje oběti tak velkou náklonnost, skončilo období slibů, oběť už není podplácena pozorností ze strany osoby násilné. Oběť setrvává v období klidu, kdy není bezdůvodně napadána. Toto je čas relativního klidu pro oběť. Období, v němž násilná osoba pochopila, že oběť přesvědčila o své nepostradatelnosti. Zároveň v osobě násilné opět narůstá potřeba uplatnit svou moc nad obětí, prosazovat sebe a ponižovat oběť.

Z tohoto poklidného stavu čtvrté fáze se domácí násilí opět vrací do první fáze vzrůstajícího neklidu. *„Celý cyklus se opakuje obvykle tak dlouho, dokud není nějakým způsobem přerušeno. Může mít nespočet opakování a může trvat různě dlouho – hodiny, týdny, měsíce, roky, desítky let“* (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 55).

Podle Vodáčkové (2002, s. 476) má domácí násilí podobu uzavřeného kruhu, který se zpočátku projevuje mírně a nenápadně, *„proto je oběť ochotna i řadu let tolerovat střídání dvou vzorců násilníka: lásky (naděje) a strachu“*.

Pokud oběť domácího násilí nepochopí, že cesta z kruhu domácího násilí vede ven pouze v případě, že je schopna z tohoto vztahu vystoupit, požádat o pomoc a tak změnit svůj život aby byla schopna se odpoutat od osoby násilné, pak je otázkou času, kdy dojde k vážnému fyzickému napadení, které může vyústit ve smrt oběti. Případně může domácí násilí zastavit i smrt osoby násilné a to ať přirozená, tak i v případě, že se oběť rozhodne v nejvyšší nouzi bránit a svého trýznitele usmrtí.

1.4 Znaky domácího násilí

Odlišit domácí násilí od pouhých neshod a hádek je poměrně těžké. Pro posouzení zda se v konkrétním případě jedná o domácí násilí, nebo jestli se jedná jen o neshodu, nám slouží čtyři základní znaky, podle nichž posoudíme, zda dochází k domácímu násilí. Musí být splněny všechny čtyři základní znaky.

Opakování a dlouhodobost násilí

„*O domácím násilí se říká, že je to násilí na pokračování. To znamená, že domácí násilím není jednorázový incident,...*“ (Čírtková, Vitoušová, 2008, s. 108). Jednorázový incident ještě není známkou toho, že jde o domácí násilí, je to však zneklidňující prvek, takovým incidentem může domácí násilí propuknout.

Ševčík, Špatenková, (2011, s. 39) uvádí, že k základním znakům domácího násilí patří dlouhodobost, opakovanost incidentů s cyklickým vývojem „*násilí na pokračování*“ toto jsou znaky, které odlišují domácí násilí od partnerských hádek.

Eskalace, tendence ke stupňování intenzity a četnosti násilí

„*Pokud není domácí násilí v raném stádiu rozpoznáno a ohrožená osoba nevyhledá pomoc, stupňuje se a pokračuje ve formě fyzického násilí, směřuje proti lidskému zdraví a životu*“ (Čírtková, Vitoušová, 2008, s. 108).

V případě partnerského násilí se může oběť domnívat, že projevy které později vyhodnotí, jako počínající domácí násilí v počátku vztahu brala jako náklonnost, ta se však postupem času změní s velikého zájmu v nepříjemný pocit, kdy oběť zjistí, že je pod neustálým dozorem.

Domácí násilí se postupem času vyvíjí. Dle Ševčíka, Špatenkové, (2011, s. 39) se v počátku jedná jen o příkazy, zákazy, které se mění ve výhrůžky, které osoba násilná později naplní. Oběť v počátečním stádiu je násilnou osobou urážena, v této první fázi nevěří, že by mohlo slovní napadání přerůst ve fyzické násilí, proto se nebrání. Později není schopna uvěřit ani tomu, že by agrese zesílila natolik, aby ji ohrozila na zdraví nebo dokonce na životě.

Domácí násilí je popisováno jako kruh násilí, nebo jako spirála násilí, v níž dochází ke stále rychlejšímu střídání fází a k narůstání brutality útoků.

Jasně a nezaměnitelné role aktérů

V případě domácího násilí je role účastníku rozdělena, není možné, aby se jejich role změnila. Oběť je vždy ohroženou osobou, napadeným, osoba násilná je vždy agresorem, který svou oběť ovládá, zastrahuje, napadá.

Jak uvádí Ševčík a Špatenková (2011, s. 55). Domácí násilí je násilí ve vztahu a role jsou zde jasně vymezeny, dochází-li k prolínání rolí, nebo k výměně aktérů v těchto rolích, pak se nejedná o domácí násilí.

Oběť domácího násilí je osoba, která je ve vztahu podřízená, osoba násilná je ve vztahu tím, kdo se snaží držet moc nad partnerem, nebo nad celou svou rodinou a bez kompromisů, svou pozici vůdčí osobnosti chrání a to i s pomocí domácího násilí.

Místo násilí, společná domácnost

Domácí násilí, tedy násilí doma, ve společném domě, bytě, mimo pohled veřejnosti. Osoba násilná využívá soukromí k páčání násilí mimo dosah společnosti, k tomu ji vede potřeba skrýt své jednání před zraky ostatních, tedy před veřejností. Domácí násilí bývá někdy pojmenováno také jako násilí za zavřenými dveřmi. Okolí si ve většině případů DN nedokáže představit, že „člověk, který je na veřejnosti příjemný a společenský, se chová doma úplně jinak“ (Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová 2008 s. 23).

Násilná osoba může být považována za bezproblémovou, na veřejnosti se projevuje zcela podle přijatých norem. Své násilné sklony uspokojuje jen na svých nejbližších, ve svém obydlí. Jak uvádí Ševčík, Špatenková (2011, s. 41)“...domácí násilí probíhá za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly, což je spojeno s nedostatkem důkazů a svědků“.

Okolní svět má v mnoha případech potíže uvěřit, že se spořádaná osoba dopouští násilí v okruhu své rodiny. Ve chvíli, kdy se na veřejnost dostanou informace o násilí v rodině, se takovým informacím často okolí zdráhá uvěřit.

Další charakteristické znaky domácího násilí

Dle Králíčkové, Žatecké, Dávida, Kornela (2011, s. 6.) vymezit jako charakteristické znaky zejména:

- společné bydlení,
- blízké vztahy, zpravidla intimního charakteru,
- společná propojenost či závislost,
- existence asymetrie ve vztahu, tedy jasné rozdělení rolí,
- „dvě tváře“ násilníka,
- ambivalentnost oběti, resp. ztráta schopnosti včas zastavit útok a efektivně násilí řešit,
- opakování, střídání různých fází, dlouhodobost
- nárůst nebezpečnosti a (zpravidla) následná eskalace,
- neveřejnost ztěžující odhalení, pojmenování, řešení, potrestání.

Správně rozpoznat základní znaky domácího násilí je velmi důležité pro posouzení toho zda incident, kterým oběť domácího násilí prošla lze vyhodnotit jako domácí násilí.

1.5 Formy domácího násilí

Domácí násilí se dělí do několika forem, tyto formy se mohou vyskytovat jednotlivě, mohou také probíhat současně, nebo na sebe mohou navazovat. Domácí násilí má tendenci se vyvíjet, obvykle začíná u lehčích forem a postupně může přejít do těžších forem.

Rozdělení podle typu násilí

Základní formy domácího násilí (Čírtková, 2008, s. 11)

- psychické neboli emocionální násilí
- fyzické násilí
- sexuální násilí
- ekonomické násilí
- sociální násilí

Psychické, emocionální násilí

Psychickým násilím je myšleno ponižování, urážení, znevažování, terorizování, nařizování, kontrola režimu dne, podřizování veškerých potřeb oběti potřebám násilné osoby Ševčík, Špatenková (2011, s. 49).

Oběť je vystavována soustavné kontrole všech postupů, které zvolila, všechna její rozhodnutí jsou podrobována neopodstatněné kritice ze strany násilné osoby. Cílem psychického týrání je touha osoby násilné ovládnutí oběti.

Vyhrožování, využívání strachu a kontrola nad životem oběti, toto jsou dle Vágnerové (2004, s. 633) typické znaky emocionálního násilí. Oběť je osobou násilnou terorizována způsobem, který není pro cizí oči viditelný, psychické násilí je velmi těžko prokazatelné.

Tato forma násilí za zavřenými dveřmi bývá nejčastější, postupem času se k ní obvykle přidávají také další formy násilí. Toto násilí není páčáno pomocí fyzického kontaktu s obětí, ale je to forma, kdy se snaží násilná osoba svou oběť ovládnout pomocí psychického nátlaku, pomocí své psychické převahy nad obětí. V některých případech násilná osoba ničí věci oběti. Tato forma by se dala označit jako násilí páchané nejčastěji pomocí slov.

„...psychické násilí tvoří významnou část týrání a v případě jeho dlouhodobé přítomnosti může oběť poškodit ještě více než fyzické násilí“ (Marvánová-Vargová, Pokrná, Toufarová, 2008, s. 24).

Fyzické násilí

Tato forma domácího násilí je velmi obsáhlou kapitolou, lze sem zařadit jakékoliv napadení oběti násilnou osobou a to od strkání, což je nejlehčí forma tohoto násilí, přes fackování až po kopání do oběti, vláčení po zemi, vytržení vlasu, až po formy, které bezprostředně ohrožují život oběti. Dle Bruskotte (2008, s. 40) sem patří takové konání, které oběti fyzicky ublíží, škála fyzického násilí začíná u „nevinného“ pohlavku a končí smrtí oběti.

Patří sem také různé postupy, kdy násilná osoba odpírá oběti např. spánek, či např. ve vstupu do společného obydlí, bytu. Dále sem řadíme i vyhrožování oběti, kdy osoba násilná zastrašuje svou oběť se zbraní v ruce.

„Fyzické násilí. Je s ohledem ke svým následkům pravděpodobně nejzjevnější a nejhrubší formou domácího násilí, kdy jedinec používá fyzické síly nebo její hrozby k zastrašení, poškození... ohrožení jiné osoby“ (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 47).

Postupy, které je násilná osoba schopna na svou oběť použít jsou velmi různorodé, je mnoho způsobů jak oběť zastrašit jak dosáhnout svého zájmu, osoba násilná v těchto případech využívá své fyzické převahy nad obětí.

Základní rozdíl mezi psychickým násilím a fyzickým násilím je takový, že v případě fyzického násilí si oběť nese rány nejen na duši, jak je tomu u psychického násilí, ale také rány na těle. Fyzické násilí je druh domácího násilí, které končí napadením oběti, stupňující se tendence pak představuje možné riziko brutálního napadení, které může vyvrcholit smrtí oběti.

Sexuální násilí

„Sexuální násilí můžeme vymezit jako nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, resp. jako jakoukoli situaci, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách“ (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 47).

Tato forma násilí se vyskytuje především mezi partnery, násilná osoba páchá toto násilí nejen pro uspokojení svého sexuálního pudu, mnohdy je tento druh násilí použit jako nástroj, který oběť pokoří a poníží. Toto násilí je velmi těžko prokazatelné s ohledem na dokazování, že oběť se podvolila ze strachu. Tvrzení násilné osoby, že druhá strana souhlasila a kontakt byl dobrovolný, může být častou obhajobou.

Bruskotte (2008, s. 41) uvádí, že o sexuální násilí se jedná, pokud je oběť k sexuálnímu kontaktu donucena, nebo také pokud jsou sexuální praktiky ze strany partnera násilné a vynucené. Mnoho partnerů je přesvědčeno, že v partnerském vztahu mají právo na sexuální akt a to i v případě, že partner má opačný názor, na toto právo se v mnoha

případech násilná osoba odvolává. Oběť mnohdy o takovém násilí nikomu neřekne, domnívá se, že nikdo neuvěří, že ji osoba násilná k takovému aktu donutila. Takto zneužitý jedinec má v dalším životě častý problém s navazováním kontaktu v oblasti partnerských vztahů. Sexuální násilí je častěji pácháno na ženách.

Ekonomické násilí

Ekonomická forma násilí zahrnuje veškeré možnosti, jimiž zamezí násilná osoba ohrožené osobě v soběstačnosti, omezí jí jakýkoli přístup k financím, znemožní jí, aby byla schopna se sama zabezpečit finančně. Patří sem i kontrola příjmů oběti a disponování s těmito prostředky, nedobrovolné odebrání finančních prostředků, které násilná osoba použije pro své potřeby, bez ohledu na potřeby a zájmy rodiny.

Ševčík, Špatenková (2011, s. 50) uvádí, že ekonomické násilí je typické omezováním přístupu k financím, absolutní kontrolou nad příjmy celé domácnosti. Pomocí ekonomického násilí se násilná osoba snaží získat moc nejen nad svou obětí, ale také nad finančními prostředky, které jsou společné.

Oběť tohoto druhu domácího násilí se může potýkat s nejistotou v oblasti ekonomického zabezpečení rodiny. Násilná osoba je absolutním vládcem nad všemi finančními záležitostmi celé rodiny a záměrně udržuje oběť v nejistotě. Tímto způsobem je osoba násilná schopna ovládat oběť velmi dlouho. Oběť je uměle udržovaná v představě, že by se nebyla schopna postarat o své potřeby.

Sociální násilí

Někteří autoři tuto formu řadí jako druh psychického a emocionálního násilí. Jde o postupné omezování kontaktů ohrožené osoby s okolním světem. Nejprve je oběť žádána o to, aby byla stále s osobou násilnou, vysvětluje si to jako zájem ze strany partnera. Žádosti se později změni na příkazy a zákazy.

„Násilník postupně získává absolutní moc nad ohroženou osobou. Prostřednictvím naprosté kontroly sleduje každý pohyb oběti, chce vědět ...co bude dělat“ (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 47).

Osoba násilná řídí život oběti, je neomezeným pánem nad celou její životní situací. Bez povolení násilné osoby není oběť schopna provést jakékoli rozhodnutí, její samostatné rozhodování je omezeno strachem ze sankcí, které by mohli následovat jako odvěta ze strany osoby násilné.

„V životě by měla panovat vždy individuální rovnováha mezi bytím v intenzivních, například partnerských vztazích, ve styku s přáteli a kolegy a mezi potřebou být či dělat něco sám, věnovat se vlastnímu zájmu atd.“ (Poněšický, 2005, s. 66). Tato lidská potřeba je v případě sociálního násilí oběti zcela upřena.

Stalking- pronásledování

Násilná osoba dlouhodobě a opakovaně pronásleduje svou oběť, činí tak pomocí telefonování, fyzickým pronásledováním, vyhrožováním, zastrašováním, postáváním u domu oběti, u místa kde oběť pracuje. Pronásledování má eskalující tendenci. Na oběť je zprvu vyvíjen psychický nátlak, který může postupně vyústit až do fyzického napadení. Tohoto jednání se dopouští bývalý milenci nebo manželé, „*nechtějí svou oběť pustit, zaplavují bývalého partnera svou přítomností, čekají na něho po skončení zaměstnání, telefonují mu ve dne v noci a přímo nebo nepřímo mu vyhrožují*“ (Hirigoyen, 1998, s. 36)

Násilná osoba se snaží ovládnout život oběti. Často se pronásledování vyskytuje u dvojic, po rozpadu vztahu. Násilná osoba se snaží oběť donutit k návratu do vztahu, který ukončila. Dle Čírtkové (2004, s. 232) patří mezi typy stalkingu pronásledování ex-partnerem. „*Pachatelé vykazují značnou hostilitu, jsou vedeni negativními emocemi, ale dovedou při pronásledování uplatnit chladnou kontrolu*“. V těchto případech je velké riziko fyzického útoku. „*Výhrůžky vůči oběti je třeba brát velmi vážně. Doporučuje se eliminovat jakýkoliv kontakt mezi obětí a vyhrožovatelem*“ (Čírtková 2004, s. 233). Osoba násilná v takovém případě většinou usiluje o to, aby se oběť vrátila zpět do vztahu, který opustila. Využívá k tomu nejrůznější taktiky, ve škále od SMS zpráv, které oběť prosí o návrat k bývalému partnerovi, přes výhrůžné zprávy, až po napadení oběti. Pronásledovatel se může uchýlit i k ničení věcí, které náleží oběti.

1.6 Charakteristické znaky účastníků domácího násilí

K domácímu násilí dochází mezi těmi, kteří mají, či měli mezi sebou nějaký vztah, rodinný, partnerský či příbuzenský. Tato vztahová blízkost mezi obětí a osobou násilnou je velkou výhodou pro osobu násilnou, která zná svou oběť, ví, kde jsou její slabá místa a jakým způsobem oběť pomocí těchto slabin co nejúčinněji ochromit. Blízký vztah mezi osobou násilnou a osobou ohroženou je hlavním parametrem domácího násilí, osobu násilnou zvyhodňuje její znalost osobnosti oběti, oběť je naopak znevýhodněna strachem, který má ze známé osoby, ví čeho je násilná osoba schopna. Osoba násilná je také

zvýhodněna prostředím, v němž k domácímu násilí dochází, její výhody jsou velmi výrazným prostředkem, kterým vládne své oběti.

1.6.1 Pachatel domácího násilí

Podle nejnovějších teorií může být násilnou osobou kdokoliv, tyto teorie vyvrací dřívější tvrzení, že slušní lidé násilí nepáchají, stejně tak popírají i tvrzení, že ženy se nedopouštějí domácího násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 61).

Znaky, které charakterizují pachatele, lze dle Voňkové, Spoustové (2008 s. 49) shrnout takto:

- nízká sebeúcta pachatele,
- nedostatečné kontrolování impulsů,
- nepřiměřená (nadměrná) reakce na stresové situace,
- extrémní žárlivost,
- nadměrné užívání alkoholu,
- sex jako pomůcka sloužící ke zvýšení sebeúcty.

Domácího násilí se může dopustit kdokoliv, Sochůrek (2009, s. 135) uvádí, že *„Nejčastější příčinou okolností domácího násilí bývá osobnostní založení pachatele. Převažují lidé s generalizovanými agresivními sklony, ale objevují se i typy násilníků nadměrně kontrolující své impulsy. Dalšími vlastnostmi bývá dominance, nadměrná potřeba kontrolovat druhé, pedanterie, impulzivita, úzkostnost, podezřívavost a žárlivost“*.

Jak uvádí Čírtková (2008, s. 37) *„Za rozhodující příčiny domácího násilí považují psychologicky orientovaní experti povahové zvláštnosti a zejména pak poruchy osobnosti násilníka“*.

Podle Čírtkové (2008, s. 37) vnímají psychologické přístupy k typologiím násilníků tři hlavní kritéria:

- závažnost a povaha produkovaného partnerského násilí,
- obecnost nebo specifčnost násilí, tj. zda se násilí projevuje pouze v partnerském vztahu, nebo i mimo něj,
- přítomnost, či nepřítomnost poruch osobnosti tj. psychopatologické hledisko

Budeme-li se zamýšlet nad otázkou, kdo se může stát násilnou osobou páchající domácí násilí, zjistíme, že předpokladem k tomuto jsou osobnostní rysy, stejně tak jako vzory chování, které jedinec zažil v průběhu svého dětství a mládí.

„Násilí v rodinách často probíhá v cyklech, které se přenášejí z jedné generace do další: oběti násilí v dětství se stávají pachateli násilí v průběhu dospívání a dospělosti.“ (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 225-226). Svou roli mohou sehrát vlivy, které byly v rodině uplatňovány, ty kterým byl jedinec sám vystaven.

1.6.2 Oběť domácího násilí

Mýty, které popisují jako oběť domácího násilí ustrašenou, zakřiknutou ženu, jsou již minulostí, i když se ženy ve větší míře stávají obětí než je tomu u mužů, přesto je prokázáno, že obětí domácího násilí se mohou stát také muži.

Oběti domácího násilí dělíme do dvou základních kategorií

Podle toho jakým způsobem se jich domácí násilí dotýká:

- přímé oběti domácího násilí, tedy osoby, na nichž je násilí páčáno, osoby, na které je násilí přímo směřováno
- nepřímé oběti domácího násilí, ti kteří nejsou přímým cílem násilné osoby, přesto tímto násilím trpí, ve většině případů se jedná zejména o děti, které žijí v rodině zatížené domácím násilím

Podle skupin do nichž se dají zařadit:

- děti
- ženy
- muži
- senioři
- zdravotně postižení
- osoby z jiného sociálně-kulturního prostředí (uprchlíci, cizinci)
- LGBM (členové minoritních skupin lesby, gayové)

Děti jako oběti domácího násilí

Dítě se s domácím násilím potýká jako přímá oběť, je-li toto násilí směřováno proti němu, případně se může stát nepřímou obětí domácího násilí, pokud v jeho rodině dochází k napadání některého ze členů rodiny a dítě se tak stává svědkem domácího násilí.

Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě CAN

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme:

Jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt“ (Dunovský 1995, s. 24).

Dítě, které se stává obětí DN, se potýká s těmito formami týrání, zanedbávání a zneužívání:

- fyzické týrání
- psychické násilí
- sexuální zneužívání
- zanedbávání (nedostatečná péče)
- šikanování
- systémové týrání
- sekundární viktimizace (nešetrné vyšetřování odhaleného DN)
- Münchhausenův syndrom by proxy (tvrzení dospělého, že dítě je nemocné a s tím související zbytečná léčebná vyšetření a další procesy)

Děti jako nepřímé oběti domácího násilí

Případy, kdy se děti stávají svědky násilí mezi rodiči, jsou běžnou součástí života v rodinách, v nichž dochází k domácímu násilím. Tato skutečnost se zapíše do dětského vědomí, není zcela jednoznačně určeno, jakým způsobem se dítě dokáže s násilím ve vlastní rodině vyrovnat, stejně tak zůstává otázkou, jakým způsobem dítě tato opakovaně prožitá událost poznamená.

„ I v případě, že děti násilí pouze sledují, vnímají a pocítují ve své rodině, může to na ně mít velice negativní dopad“ mohou se u nich projevit deprese, poruchy pozornosti, mohou se stát agresivními jedinci. Pokud žijí v rodině, kde je násilí běžnou součástí života, může tento vzorec chování ovlivnit jejich další život, toto chování si mohou uložit, jako běžný prostředek svého jednání (Buskotte, 2007, s. 17).

Dítě, které se stane svědkem opakovaného násilí mezi rodiči, se potýká s pocity bezmoci, strachu a zoufalství, smutku, ale také hněvu a agresivity, přichází o své zázemí, v němž se má cítit naprosto bezpečně.

V dospělosti pak může nastat jeho ztotožnění s násilnou osobou, nebo s obětí. Chlapci pak mají tendenci násilí používat ve svém partnerském soužití, dívky se mohou stát poslušnou obětí domácího násilníka. Dochází tak k transgeneračnímu přenosu násilí (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 121).

Ženy jako oběti domácího násilí

Podle dostupných výzkumů se ženy do pozice oběti domácího násilí dostávají nejčastěji. Domácí násilí mezi mužem jako osobou násilnou a ženou v roli oběti se podle Podle Ševčíka a Špatenkové (2011, s. 91) se domácí násilí na ženách odehrává nejčastěji v těchto vztazích:

- manžel-manželka
- druh-družka
- partner-partnerka
- bývalí manželé či partneři (expartnerské násilí)

V těchto případech, kdy intimní vztahy přispívají k velmi dobré vědomosti násilné osoby o osobě ohrožené, dochází k dokonalému propracování útoků ze strany násilné osoby. Okolí tak v podstatě nemá šanci si všimnout nepřipustného chování násilné osoby. Pro ženy ohrožené domácím násilím jsou dle Úlehlové (2009, s. 32) typické tyto postoje:

- snížené sebehodnocení, sebevědomí
- nevěří ve své schopnosti
- vnímají se pohledem násilné osoby
- provází je nejistota v běžných jednoduchých rozhodnutích
- mají pocity beznaděje, viny, bezmoci
- stydí se za napadání, zlehčují domácí násilí, nebo jej zcela zapírají
- žijí v neustálém strachu z násilné osoby a tento pocit jim znemožňuje se bránit

Obětí domácího násilí se podle některých zdrojů často stávají ženy, které byly v dětství zneužívány, toto se týká i žen, které jako děti byly účastníky násilí ve své rodině.

Muži jako oběti domácího násilí

Muži nejsou bráni za typickou oběť domácího násilí, přesto se jich jako obětí tento problém dotýká také. „*Veškeré výzkumy do 90. let shodně potvrzují, že většinovými oběťmi domácího násilí jsou ženy (92 až 98% z celkového počtu obětí). Podle výzkumných údajů*

i podle statistik poradenských center se počet mužských obětí domácího násilí pohybuje v intervalu 2 až 5%. Koncem 90. let se však tento obraz začíná měnit. Objevují se sofistikovanější studie, které začínají zpochybňovat jednostrannost domácího násilí“ (Čírtková 2004, s. 241).

Muži jako oběti domácího násilí se často stydí se svou situací svěřit, oni stejně jako ženské oběti zlehčují, nebo zapírají svou situaci. Muž, který je vychováván jako silný a odolný je schopen jen těžko přiznat, že je týrán partnerkou „slabším pohlavím“. Týraný muž, k tomuto označení se ten kdo je brán za „hlavu rodiny“ jen velmi neochotně dobrovolně přihlásí.

Muž oběť domácího násilí se potýká s nedůvěrou okolí, které nechce věřit tvrzení, že je svou partnerkou napadán, muži jen zřídka kdy využívají k obraně své fyzické převahy. Partnerky na ně útočí zejména psychickým terorem, který může přerůst stejně jako u ostatních druhů domácího násilí v násilí fyzické.

Senioři jako oběti domácího násilí

Senioři jsou, společně s ženami a dětmi, skupinou nejvíce ohroženou domácím násilím.. Mezi faktory, které podle Úlehlové (2009, s. 35) zvyšují ohrožení skupiny seniorů domácím násilím, se podílí především:

- celkově nedobrá zdravotní stav
- poruchy kognitivních a komunikativních schopností (syndrom demence)
- ztráta soběstačnosti
- sociální izolace
- soužití s agresorem a závislost na něm

Senior, který zažívá domácí násilí je často neschopen požádat o pomoc, důvodem může být jeho nevycházení z domu, kterého není schopen z důvodu nemoci. Dále se nechce doznat k tomu, že jako rodič selhal, pokud je násilníkem jeho vlastní dítě.

Podobně jako u ostatních obětí domácího násilí se i senioři stydí za to, že se k nim jejich nejbližší nechovají s patřičnou úctou. „*Senioři mají tendenci nehlásit svůj problém, stydí se za to, že se na nich dopouští násilí vlastní příbuzní. Existují případy, kdy senioři zapírají přítomnost násilí, neboť u nich převažuje obava ze ztráty blízké osoby, byť jsou jí týráni“ (Úlehlová, 2009, s. 36).*

Senioři jsou ohroženi hlavně psychickou podobou domácího násilí, dále pak i fyzickou formou a velmi časté je i ekonomické násilí. Senioři tak místo poklidného stáří žijí

ve velmi nedobrych pomerech, nekteri odmítají jakoukoliv pomoc, argumentem v takovém případě je např. tvrzení, že už tu dlouho nebudou. Stejně jako ostatní oběti domácího násilí i oni argumentují tvrzením, že nemají kam jít a jinde žít neumějí, což je v jejich věku a postavení zcela logický argument.

Zdravotně postižení jako oběti domácího násilí

Zdravotně postižení lidé se mohou stát ideální obětí domácího násilí, neboť stejně jako děti a senioři, se velmi často nejsou schopni vůbec nebo jen velmi neúčinně bránit domácímu násilí. Člověk na vozíku, nebo osoba jen těžce se pohybující s pomocí holí, jen velmi obtížně předejde hrozícímu násilí tím, že se od násilníka vzdálí. Stejně tak jako mentálně postižený jen velmi obtížně rozezná, nebo popíše násilí, které na něm bylo spácháno.

Hlavní důvody, pro něž jsou domácím násilím ohroženi zdravotně postižení: (Úlehlová, 2009, s. 39-40)

- nízká úroveň schopnosti ubránit se útoku
- vysoký stupeň závislosti postižené osoby na osobě násilné
- v důsledku mentálního postižení, nebo ztížené možnosti komunikace není oběť schopna upozornit na svou situaci
- mentálně postižený nemusí být schopen sám rozpoznat domácí násilí

V případech zdravotně postižených osob, které se v roli oběti potýkají s domácím násilím, je velkým problémem také skutečnost, že v mnoha případech je osobou, která se na nich dopouští násilí osoba, která je zároveň i jejich pečovatelem.

Osoby z jiného sociálně-kulturního prostředí jako oběti domácího násilí

Ve skupině osob z jiného sociálně-kulturního prostředí jsou lidé, kteří z různých důvodů opustili svou kulturu, žijí v novém prostředí, které se naprosto liší od všeho, co ve svém prostředí zažili. Řadí se sem imigranti, uprchlíci a také etnické menšiny žijící v České republice. Domácím násilím jsou zde postiženy převážně ženy, je to dáno především povahou vztahu, kdy muž je brán jako „hlava rodiny“, která rozhoduje o všem co se v rodině děje. V některých kulturách není vztah mezi mužem a ženou rovnoprávný, žena je muži podřízena a používat vlastní vůli je jí zcela zapovězeno.

V těchto komunitách jsou domácím násilím ohroženy osoby hlavně z těchto důvodů: (Úlehlová, 2009, s. 42)

- patriarchální kultura představující dominantní postavení mužů
- majetnický pocit mužů ke svým ženám, s tím může souviset i majetnické sexuální chování
- souhlas s fyzickým trestáním žen, který může být projevován komunitou přímo nebo nepřímo
- tichý souhlas komunity s tím, že nevěra muže je tolerována, nevěra ženy je trestána
- používání násilí jako prostředku dosažení svých zájmů – „právo silnějšího“
- nedůvěra k policii a nedůvěra k institucím obecně

Pokud se takto fungující rodina dostane do prostředí, kde pozice muže a ženy jsou v rovnováze a žena se snaží tento nový prvek začlenit do vlastního vztahu, pak se může ocitnout v pozici oběti domácího násilí, neboť partner jen velmi nerad upustí od zažitého vzorce svého dominantního chování.

LGBM jako oběti domácího násilí

„Domácí násilí se nevyhýbá téměř nikomu – jeho oběti mohou být členové nejrůznějších minorit, např. LGBT. Zkratka LGBT označuje lesby, gaye, bisexuály a transgenderové osoby včetně transsexuálů, tj. osoby s nestandardním sexuálním zaměřením (LGB), popř. generovou identitou (T) oproti heterosexuální orientaci“ (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 111).

Jak bylo v textu zmíněno výše, domácí násilí se dotýká všech vztahů blízkých osob, a to ať už rodinných či partnerských, nevyhýbá se ani osobám s menšinovou sexuální orientací.

„Domácí násilí na LGBT nepáchají jen jejich partneři, resp. partnerky. Nezřídka jsou to jejich vlastní rodiče, sourozenci či další příbuzní“ (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 111).

Jako u ostatních skupin tak i v této dochází k násilí většinou v důsledku nepochopení toho druhého, v nerespektování jeho osobnosti, jeho vyhraněnosti. Pro většinu rodičů i dalších příbuzných je velmi těžkou životní zkouškou vyrovnání se s odlišnou orientací svého dítěte, sourozence, příbuzného. Ten kdo se s takovou skutečností nedokáže vyrovnat, se může dostat do pozice násilné osoby, která nutí svou oběť, aby popřela svou sexuální orientaci.

2 POMOC OBĚTEM DOMÁCIHO NÁSILÍ

Problematika domácího násilí je složitou a velmi spletitou součástí života těch, kteří se s domácím násilím setkávají, tedy především obětí. Stejně složitou situací se tento problém může stát i pro osoby, které se setkají s domácím násilím v pozici pomáhajících. Na pomoci obětem domácího násilí se podílí především lékaři, policisté, sociální pracovníci a dále pracovníci různých institucí nabízejících pomoc. Školení odborníci v praxi uplatňují poznatky, z různých vědních disciplín např. psychologie, sociologie, lékařství, práva, pedagogiky a dalších oborů lidského poznání. Odborná pomoc ze strany vyškolených pracovníků je základním kamenem práce s oběťmi domácího násilí.

Pomoc obětem by neměla být ze strany veřejnosti brána jako vměšování se do cizích záležitostí, ale v případě že je svědek takovéto situace přesvědčen o nutnosti zásahu do konfliktu zvenčí, měl by toto brát jako svou povinnost. *„Domov bývá často idealizován jako oáza jistoty a štěstí, ale přitom se stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti“* (Špatenková, Ševčík a kol., 2011, s. 21).

Osoby pomáhající v případech domácího násilí se běžně dostávají do soukromí rodin, vstupují do domovů, které se v takových případech nedají nazvat oázou klidu, ale jsou spíše podobny lodím na velmi rozbouřeném moři.

2.1 Systém pomoci v České republice

Systém pomoci obětem domácího násilí je v České republice dělen do tří základních skupin. Tyto tři pilíře pomoci jsou na stejné úrovni, tedy stejně důležité a jsou na sebe navazující. Jsou sestaveny tak, aby to bylo co nejučelnější, tedy aby konkrétní pomoc byla poskytována těm, kteří ji právě potřebují a v čase kdy ji potřebují. Systém pomoci nemůže zcela vyřešit problém domácího násilí, ale může alespoň zmírnit následky tohoto problému. Poskytovaná pomoc oběti umožní, aby se rozhodla, zda z kruhu domácího násilí vystoupí.

Podle Marvánové-Vargové, Pokorné, Toufarové (2008, s. 55-58) se oběti, které se rozhodnou vyhledat pomoc obracejí na různé instituce. Nejčastějším prvním kontaktem jsou zasahující policisté a zdravotnický personál.

Dle Úlehlové a kol. (2009, s. 68) jsou třemi základními pilíři ochrany pro oběti domácího násilí:

- Policie ČR
- Sociální služby (intervenční centra)
- Justice

Každá s těchto institucí je nezastupitelnou složkou řešící problematiku DN z jiného pohledu. Pomoc obětem v těchto systémech je souhrnem pomoci v oblasti sociální, psychologické, právní. Odborníci těchto složek se mohou v případě potřeby obrátit o pomoc k dalším institucím např. zdravotníkům.

2.2 Legislativa a pomoc obětem domácího násilí

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů:

Zákon č. 283/1991 Sb., O Policii České republiky je důležitým ustanovením, které využívá pravomocí k ochraně ohrožené osoby, dále pak dává možnosti účinně zasáhnout proti osobě násilné a to zejména pravomocí rozhodnutí o vykázání násilné osoby z místa společného bydlení.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů, podle kterého lze uplatnit předběžné opatření, kterým je osobě násilné uloženo, aby se zdržela kontaktu s navrhovatelem, aby dočasně opustila společné bydlení, tak je dočasně ošetřeno bezpečí oběti domácího násilí.

Zákon č. 135/2006 Sb., vnesl do našeho právního systému institut vykázání násilné osoby, určil pravidla pro sociální pomoc, dále určil potřebný rozsah spolupráce mezi policií, intervenčními centry a dalšími složkami, které se podílí na pomoci obětem DN, tyto složky tak vytvořily síť potřebnou k pokrytí tohoto interdisciplinárního problému, čímž se pomoc pro oběti stala propracovanější, než jak tomu bylo v létech předcházejících této významné změně.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory osobám v nepříznivé sociální situaci. Tímto zákonem bylo vymezeno zřízení azylových domů a intervenčních center.

Zákon č. 91/2004 Sb., kterým byl doplněn zákon 140/1961 Sb., trestní zákon, *o novou skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (§215a)*. ...název nové skutkové podstaty napovídá, že zákonodárce se vyhnul výstižnému pojmu domácí násilí, který právní řády celé řady zemí užívají a který plně postihuje podstatu věci“ (Králičková, Žatecká, Dávid, Kornel, 2011, s. 23). Přestože, skutková podstata zde není pojmenována pojmem domácí násilí, lze tento paragraf uplatnit v mnoha případech, kdy k tomuto, domácímu násilí došlo a lze tak osobu násilnou odsoudit za prokázaný skutek.

Naše právní předpisy se snaží pomáhat obětem a postihovat skutky osob násilných, ne vždy je to možné a to vzhledem k obtížnosti dokazování násilí, které se děje v soukromí, za zavřenými dveřmi. Stejně jako v mnoha jiných oblastech ani v této zřejmě není možno dosáhnout dokonalosti, ale je důležité, aby měla oběť možnost se proti násilí bránit, aby měla informace důležité pro svá další rozhodnutí a stejně tak je důležitá i podpora všech zasahujících složek. Důležitou součástí pomoci je pro oběť možnost dostat se v pravý čas ke správným informacím, které jí umožní rozhodnout se, jak se dále zachová.

2.3 Řešení problému domácího násilí

Problém ochrany před DN je od 1. 1. 2007 zajištěn pomocí tří základních institucí, které jsou schopny nabídnout účinnou, vzájemně navazující pomoc, těmito složkami jsou Policie České republiky, intervenční centra a soud, každá z těchto složek má svou nezastupitelnou funkci v pomoci obětem domácího násilí a v rámci spolupráce jsou tyto složky schopny pomáhat, poradit a odkázat na následnou pomoc u další složky.

Interdisciplinární spolupráce v případech domácího násilí

Dle Vitoušové a Šedivé (2005, s. 15) interdisciplinarita znamená „*přenos poznatků mezi účastnickými institucemi, vzájemnou inspiraci a metodologickou provázanost.*“ Interdisciplinární přístup k řešení případů DN je spolupráce kdy složky, které se podílí na práci s osobou zasaženou domácím násilím, jsou schopny si účinně předávat informace a tyto jsou pak schopny používat k pomoci osobě ohrožené domácím násilím.

Hlavním cílem, který by měl tento postup přinést je jednotný přístup a vzájemná komunikace těchto složek, kterou si předávají informace potřebné k další navazující pomoci.

Policie ČR, která je ve většině případů domácího násilí první vstupující (pomáhající) institucí je povinna v případě vykazání násilné osoby ze společného obydlí informovat intervenční centrum, v případě, že v obydlí v němž došlo k DN je přítomno dítě pak má Policie ČR za povinnost informovat Orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Intervenčního centra mohou kontaktovat další instituce pro zajištění pomoci. Spolupráce s justicí je nutná v případě, že se osoba násilná dopustila závažného činu, který bude mít na návrh osoby ohrožené soudní dohru.

2.3.1 Zásah policie v případech domácího násilí

Policie řeší aktuální špatný stav, který ohrožuje osoby přímo v době zásahu, jejím úkolem je především uklidnit situaci, zjistit stav a rozhodnout, zda je nutný další postup například v podobě vykázaní osoby násilné. Povinností policie je v případě potřeby chránit bezpečnost osob, v případě ohrožení osoby má policie možnost proti osobě násilné zasáhnout, další povinností policie je spolupráce s dalšími složkami, které se podílí na řešení domácího násilí.

Pokud je policii nahlášena informace svědčící o DN, je povinna na místo vyslat policisty, kteří nahlášenou informaci prověří a na základě zjištěných skutečností dále postupují. Po vstupu do obydlí by mělo dojít k oddělení oběti od osoby násilné, tím policie zajistí bezpečnost oběti a také tím dává oběti prostor k tomu, aby mohla bez strachu popsat sled událostí, dále by měl policista postupovat tak že zjistí, zda se v místě nachází nezletilé děti, těm musí zajistit bezpečí a přizve Orgán sociálně - právní péče o dítě.

Policista učiní všechna dostupná opatření k znovuoobnovení pokojného stavu. Policista musí být schopen posoudit, jestli situace vykazuje všechny znaky domácího násilí, tyto skutečnosti musí zapsat do úředního záznamu, který k danému výjezdu sepíše (Bruskotte 2008, s. 101-102).

V případě že hrozí další eskalace násilí, je policie oprávněna učinit další kroky, kterými jsou adekvátní opatření, která by zamezila vyústění řešeného konfliktu v násilí ještě větší intenzity.

Takovými prostředky mohou být:

- vykázaní
- umístění osoby násilné pod vlivem návykové látky, alkoholu do záchytné stanice
- zadržení osoby násilné pro podezření ze spáchání trestné činnosti
- převoz osoby ohrožené domácím násilím z dosahu osoby násilné

Institut vykázaní

Rozhodne-li policista, že jsou splněny podmínky pro vykázaní násilné osoby z místa, těmi může být např. skutečnost, že výjezd do místa, v němž dochází k domácímu násilí je opakovaný, osoba násilná je ozbrojena, intenzita útoku je značná, pak vydá rozhodnutí o vykázaní osoby ze společného obydlí.

Vykázaní platí deset dnů, jeho platnost nelze zkrátit, v případě že osoba vykázaná nedodrží daný zákaz, dopustí se maření výkonu trestního rozhodnutí. Policista rozhodnutí

předá osobě, která je vykázána a také ohrožené osobě, pokud některý z účastníků odmítne převzít potvrzení je to zaznamenáno (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 133).

Vykázat osobu je možno i v případě, že tato osoba není přímo úkonu účastna, tato skutečnost je vykázané osobě sdělena při následném kontaktu. Vykázaná osoba je o svých právech a povinnostech ve věci vykázaní poučena (Králičková, Žatecká, Dávid, Kornel, 2011, s. 85).

Policie by měla poučit ohroženou osobu o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu, o možnosti využití pomoci v rámci služeb poskytovaných organizacemi, které se podílí na pomoci obětem DN.

Práce policie je v případech DN velmi důležitá a měla by být velmi citlivou k ohrožené osobě, pokud se oběť domácího násilí setká v první chvíli, kdy se rozhodla řešit svou těžkou situaci s nepochopením, nebo s necitlivým přístupem zasahující policie, může pak dospět k mylnému závěru, že jí není pomoci, že se vlastně nemá kam obrátit a v takovém případě pak může dospět k závěru, že domácí násilí, je situace, z níž nelze najít cestu ven.

Zasahující policista by měl být schopen dle Králičkové, Žatecké, Dávída, Kornela, (2011, s. 84) vcítit se do pocitů oběti, předat potřebné informace, oběti dokázat vysvětlit její možnosti.

Na práci policie velmi záleží, její pomoc je pro oběti domácího násilí do značné míry zásadní, není to jediný způsob pomoci, kterou oběť domácího násilí potřebuje, ale má velký význam ve fázi, kdy je oběť napadena a kdy řeší otázku, jestli se umí s domácím násilím vypořádat. V tomto směru je velkou pomocí institut vykázaní, který je jen dočasným řešením, které samo o sobě nemůže problém domácího násilí vyřešit, ale dává osobě ohrožené tolik důležitý čas, který potřebuje k tomu, aby se byla schopna rozhodnout, jaké kroky podnikne, jakým způsobem svou situaci bude dál řešit.

2.3.2 Práce intervenčních center

Přijetím zákona č. 29/2007 Sb. který novelizoval zákon č. 108/2006 Sb. O službách bylo vymezeno zřízení intervenčních center a také azylových domů sociálních, tako střediska pro pomoc obětem domácího násilí velmi pomohla v práci pro oběti DN. Formy poskytované pomoci v těchto centrech jsou především zaměřeny na pomoc osobám při zvládnutí jejich krizové situace.

„Nezastupitelnou roli v systému pomoci osobám ohroženým domácím násilím mají tzv. intervenční centra.... ..zkušenosti této specializované sociální služby v ČR ukazují správnost a opodstatněnost zvolené cesty, protože k účinné pomoci osobám ohroženým

domácím násilím nestačí pouze existence - byť jakkoliv propracované - právní úpravy, je nutné zároveň vytvářet podmínky pro následnou pomoc těmto osobám, jež v našem státě zajišťují intervenční centra prostřednictvím kvalifikovaných a odborně proškolených pracovníků. Personálně jsou tato centra obsazována odborníky z oblasti sociální práce, práva a psychologie“ (Ševčík 2011, s. 143-144).

Podle Vodáčkové (2002, s. 477-478) by mělo být v intervenčním centru osobě ohrožené domácím násilím poskytnuto množství informací o dalším možném postupu, tedy o možnostech, pro které se osoba ohrožená může rozhodnout. Z psychologického hlediska by se jí zde mělo dostat odborné pomoci, při níž by měla sama lépe porozumět tomu, co se s ní stalo. Mělo by se jí zde dostat ujištění toho, že čelit násilí je její přirozená volba, kterou má možnost využít. Dále se zde má osoba ohrožená možnost poradit o právních věcech, které se s prožitým domácím násilím a s dobou následnou pojí, pomoc při právních úkonech které musí osoba ohrožená vykonat, pomoc při sepsání právních návrhů, dále také pomoc při jednání s dalšími institucemi.

Podle ustanovení § 34 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů zařízení poskytující sociální služby:

- azylové domy
- intervenční centra
- sociální poradny
- zařízení pro krizovou pomoc

Způsob pomoci v intervenčních centrech

Intervenční centra poskytují služby ambulantní, které probíhají přímo v prostředí intervenčního centra, dále také terénní služby ty se v případech nutnosti mohou uskutečnit přímo v místě, které určí ohrožená osoba, toto se uplatňuje především u osob handicapovaných, nebo v jiných závažných případech. Třetí možností poskytovaných služeb v intervenčních centrech jsou služby pobytové, tyto poskytují pomoc při zajištění ubytování, pokud není intervenční centrum schopno přímo poskytnout tuto pomoc, pak by ubytovací službu mělo mít domluvenu s další institucí např. s azylovým domem.

První kontakt intervenčního centra s osobou ohroženou domácím násilím probíhá po vykázání osoby násilné většinou pomocí telefonu. Pokud se osoba ohrožená sama rozhodne pro pomoc, pak je sjednán termín, ve kterém se osoba ohrožená dostaví do intervenčního centra.

Dle Bednářové, Mackové, Wünschové, Bláhové (2009, s. 43) se pracovník poskytující pomoc má při prvním kontaktu snažit především o navázání kontaktu s obětí domácího násilí. Prvním cílem práce je navázání důvěry ze strany oběti, zmapování situace a nabídnutí konkrétní pomoci, která je potřebná v daném případě.

Osoba je seznámena s možností poskytnutí služeb centra, je jí nabídnuta sociálně-právní a psychologická pomoc. „Úlohou pracovníka je mimo jiné upozornit klienta na vhodnou strategii“ (Vodáčková 2002, s. 478).

Služby poskytované centrem jsou bezplatné, uživatel (oběť domácího násilí) uzavře s pracovníkem centra smlouvu o poskytování sociální služby, uživatel má právo podle potřeby smlouvu změnit, smlouva je ústní, pokud to uživatel vyžaduje, může být sepsána. Délka spolupráce závisí na závažnosti problému, který je řešen. Pracovník centra vyžaduje od uživatele aktivní přístup, centrum by mělo své uživatele motivovat k vlastnímu přístupu k problému, k tomu aby se sám snažil nalézt řešení své krizové situace.

Dle Ševčíka (2011, s. 147) by cílem aktivit intervenčního centra měl být uživatel, který se pomocí tohoto centra aktivizoval, převzal svou zodpovědnost a začal své problémy aktivně řešit. V případě kdy je osoba ohrožená domácím násilím kontaktována pracovníkem intervenčního centra ale rozhodne se tuto pomoc nevyužít, pracovník centra musí být schopen respektovat toto rozhodnutí, v takovém případě se snaží osobě, která se takto rozhodla vysvětlit další postupy, které může využít, např. podání návrhu na vydání předběžného opatření k soudu, dále navrhne další možnost kontaktování intervenčního centra v případě budoucí potřeby.

Intervenční centra mohou také vyhledat osoby, které se snaží najít pomoc a to i pokud nedošlo k vykázaní násilné osoby, nebo pokud v jejich případě policie nezasahovala proti násilné osobě. Tato osoba je označena jako tzv. nízkoprahový klient. Pomoc intervenčních center je také určena osobám, které hledají pomoc, protože se setkali s domácím násilím ve svém okolí, nebo v širší rodině, chtějí získat informace, jak mohou pomoci oběti domácího násilí, nebo se snaží získat informace a praktické rady které této osobě zprostředkují.

2.3.3 Soudní řešení případů domácího násilí

Práce soudu je dalším druhem pomoci obětem domácího násilí a to zejména v případech, kdy se oběť domácího násilí rozhodne pro soudní postup, kterým by se s domácím násilím vypořádala. V tomto případě může podat návrh na předběžné opatření, kterým je umožněno, pokud dojde ke schválení tohoto rozhodnutí, docílit prodloužení desetidenního policejního vykázaní násilné osoby ze společného obydlí.

Návrh může být dodán i v případě, že nebylo vydáno policejní rozhodnutí o vykázání násilné osoby ze společného obydlí. Soud je povinen ve věci rozhodnout do 48 hodin od podání.

V případě vydání předběžného opatření je toto vydáno na jeden měsíc. Osoba ohrožená v době trvání předběžného opatření může podat k soudu návrh na prodloužení tohoto opatření a to může být takto prodlouženo až na dobu jednoho roku a to za předpokladu, že podá návrh na zahájení řízení ve věci samé, tento by měl řešit problém spjatý s vydaným předběžným opatřením.

Rozhodnutím o předběžném opatření je osobě uloženo, aby se nezdržovala ve společném obydlí, nebo v jeho blízkosti, nevstupovala do tohoto prostoru a aby se zdržela záměrného setkávání s osobou, která o předběžné opatření požádala.

Dalším možným postupem, kterým oběť může bojovat proti domácímu násilí, jsou veřejnoprávní prostředky, v případě že policie vyhodnotí počínání násilné osoby jako ohrožující, pak může předat věc k posouzení přestupkové komisi, ta věc posoudí a pokud dojde k rozhodnutí, že se jedná o přestupek, může být takové jednání sankcionováno pokutou a to až do výše 20 000 Kč.

Přestupku se podle §49 Zákon. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění dopustí osoba, která :

- a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,
- b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,
- c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

V případě kdy dojde k závažnému činu, který nebyl vyhodnocen jako přestupek, ale splňuje skutkovou podstatu trestného činu, pak orgány činné v trestním řízení zahájí vyšetřování některého z trestných činů a to podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění, takovými činy jsou: těžké ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, vydírání, znásilnění.

Zásadní pro případy domácího násilí je § 199 Trestního zákoníku: Týrání osoby žijící ve společném obydlí, tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, dále pak v případě, že jí tím způsobí těžkou újmu na zdraví, smrt. V Trestním zákoníku nalezneme další paragrafy, podle nichž lze odsoudit násilnou osobu za činy, kterými se provinila na oběti domácího násilí, ale naše trestní právo samostatné pojetí domácího násilí nezná a tento výraz v něm není přímo obsažen, proto jsou případy domácího násilí posuzovány jako trestné činy

proti lidské důstojnosti, omezování svobody, pronásledování, vyhrožování, sexuální napadení a další. Osoba, která se stala obětí trestného činu, musí udělit souhlas k trestnímu stíhání, tento souhlas může osoba poškozená vzít během trestního řízení zpět, toto právo osoba poškozená nemá v případě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§199) v tomto případě může být zahájeno stíhání osoby i bez souhlasu poškozené osoby.

Dle Ševčíka (2011, s. 143) se „*v praxi stává, že osoba ohrožená domácím násilím vezme svůj souhlas s trestním stíháním z obav o zdraví či život svůj nebo ostatních členů domácnosti zpět. Zákonodárce proto svěřil rozhodnutí o trestním stíhání násilné osoby výhradně do rukou orgánů činných v trestním řízení*“.

Otázkou zůstává, proč zákonodárce neošetří problematiku domácího násilí jako celek. Pokud by pojem domácí násilí byl zakotven přímo v právním řádu, jako skutek, kterým se jeho pachatel dopouští závažného trestného činu a který se musí prošetřit a projednat i v případě, že ten kdo takové podání učinil, jej později odvolá, pak by oběť domácího násilí nebyla vystavena dalším stresovým situacím, kdy se ji násilná osoba snaží donutit k tomu, aby svůj souhlas k trestnímu stíhání vzala zpět.

Podle Králíčkové, Žatecké, Dávida, Kornela, (20 s. 103) „*...domácí násilí vyžaduje specifický přístup, ...je nutné propojit trestní systém se systémem sociálně-právním, se službami v oblasti duševního zdraví a podpory obětí..., s Probační a mediační službou i s neziskovými organizacemi*“.

Justice se podílí na pomoci obětem domácího násilí. Vydáním předběžného opatření získá oběť čas, pro uspořádání svých záležitostí, tak aby byla schopna postupovat dál ve svém boji proti násilí, se kterým se musí potýkat. Násilné osoby se často staví do role strany poškozené, „*začnou protahovat soudní řízení využívající toho, že jejich oběť spěchá aby bylo vše rychle skončeno,*“ proto se oběť podvolí a dojde z její strany k množství ústupků“ (Hirigoyen, 1998, s.180).

Čas strávený čekáním na projednání takových skutků je dalším ztraceným časem, který oběť dál vrací do doby, kdy musela strpět bolest a strach. Čas strávený čekáním na vypořádání se s domácím násilím ji nenechá se od této špatné zkušenosti odpoutat a žít.

3 POMOC OBĚTEM DOMÁCIHO NÁSILÍ V OKRESE ŠUMPERK

Okres Šumperk patří od 1. 1. 2000 do Olomouckého kraje, který byl zřízen podle zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, spolu s dalšími 13 kraji.

Zánikem okresních úřadů došlo k převedení kompetencí na obvody obcí s rozšířenou působností, vyšším článkem tohoto zřízení jsou samosprávné kraje. Šumperský okres je tedy od roku 2000 součástí Olomouckého kraje spolu s dalšími čtyřmi okresy.

Olomoucký kraj v současnosti sdružuje 5 okresů, 13 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, 20 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem, 30 měst, 369 obcí, celková rozloha kraje činí 5267 km², počet obyvatel k 1. 1. 2012 byl podle údajů Českého statistického úřadu 638638.

Historie okresu Šumperk

Okres Šumperk vznikl k 1. 7. 1960 sloučením „*tří původně samostatných okresů – šumperského, zábřežského a jesenického*“ (Melzer, Schulz a kol., 1993, s. 13).

Okres Šumperk byl do roku 1996 svou rozlohou 1948,21 km² největším okresem v České republice. Toto se změnilo odtržením Jesenicka, které se osamostatnilo a vznikl tak samostatný okres Jeseník. Okresní město Šumperk je významným kulturním centrem. Vznik tohoto města je datován okolo roku 1281.

Obyvatelstvo okresu Šumperk

Ve 2. polovině 19. století žilo na Zábřežsku téměř stejný poměr Čechů a Němců, na Šumpersku žili Češi v menšině a Jesenicko bylo oblastí obývanou převážně Německým obyvatelstvem. Kolem roku 1920 se poměr obyvatel změnil pouze na Zábřežsku, kde poměr Čechů zesílil, Německé obyvatelstvo se dostalo do menšiny. „*Podle sčítání lidu z roku 1930 žilo na Šumpersku 81 138 obyvatel, z toho 61 748 Němců, na Jesenicku 69530, z toho 64820 Němců a na Zábřežsku ze 67996 obyvatel bylo 25588 Němců*“ Melzer, Schulz a kol. (1993, s. 98).

Po Mnichovu většina Čechů z oblasti Šumperska a Jesenicka odešla do vnitrozemí, mnoho z nich nedobrovolně. Po skončení Druhé světové války byla většina Německého obyvatelstva odsunuta, v důsledku toho došlo v letech 1946 až 1948 k poklesu obyvatel tohoto okresu téměř o třetinu. „*Během organizovaného transferu bylo ze šumperského*

okresu odsunuto na 120000 Němců“ Melzer, Schulz a kol. (1993, s. 99). V tomto období se do pohraničí začínají vracet Češi, kteří byli v letech 1938- 1939 nedobrovolně vysídleni. Dalšími osídlenci, kteří zde našli svůj nový domov, byly obyvatelé vnitrozemí. V další vlně znovu osídlování tohoto území sem přibyla i početná skupina reemigrantů, žijících po několik generací na území cizích států. Čeští reemigranti z Polska, z Volyně, z Rakouska. Slovenští reemigranti z Rumunska a Maďarska. V roce 1949 pak přibyla významná skupina řeckých politických emigrantů, kteří se usídlili převážně v oblasti Jesenicka.

„Jednotlivé skupiny...se od sebe lišily rozdílnými tradicemi společenského a kulturního života, náboženstvím, jazykem, ...také rozdílností věcných a sociálních zkušeností“ Melzer, Schulz a kol. (1993, s. 97-102). Kulturní různorodost je v obcích, které byly znovu osídleny patrný dodnes.

Geografická charakteristika

Okres Šumperk se nachází v severní části Olomouckého kraje. Celková rozloha okresu je 1313 km², okres Šumperk sousedí na severu s okresem Jeseník, na jihovýchodě pak s okresem Olomouc, tyto okresy patří spolu s okresy Prostějov a Přerov do Olomouckého kraje. Na východní straně sousedí okres Šumperk s okresem Bruntál, který náleží k Moravskoslezskému kraji, na západě s okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí ty jsou součástí Pardubického kraje.

Šumperský okres je typický svou rozmanitostí, co do nadmořských výšek, tak i do značných klimatických rozdílů. Okresem protékají řeky Desná a Morava. Šumperský okres je turisticky atraktivní oblastí, nalezneme zde mnoho historických památek, ve Velkých Losinách a v Bludově jsou lázně, dále jsou v okrese mnohé turisticky atraktivní trasy, v období zimy jsou zde velmi dobré podmínky pro zimní sporty. (Melzer, Schulz a kol. 1993, s. 26-45).

Šumperský okres tvoří 78 obcí z toho 8 měst (Hanušovice, Loštice, Mohelnice, Staré Město pod Sněžníkem, Štítý, Šumperk, Úsov a Zábřeh).

Do roku 2003, kdy vznikly kraje, bylo město Šumperk hlavním místem tohoto regionu, v němž měl sídlo okresní úřad. Počátkem roku 2003 se v rámci kraje dělí obce pro účely státní samosprávy na správní obvody obcí s rozšířenou působností (Mohelnice, Šumperk, Zábřeh) a tyto se pak dále dělí na správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem.

Demografická charakteristika

Okres Šumperk je rozlohou 1313 druhým největším okresem v Olomouckém kraji. Na území okresu se nachází 78 obcí, z toho 8 měst. Podle informací Českého statistického úřadu k 1. 1. 2012 žilo na území okresu 123558 obyvatel, z toho 60714 mužů a 62844 žen, z tohoto pohledu je okres Šumperk třetím nejzaldnějším v Olomouckém kraji. Počet obyvatel za rok klesl o 688 osob. Průměrný věk obyvatel byl 41,3 let, u mužů průměrný věk dosahoval 39,8 let a u žen 42,7 let. 69,3% obyvatel je ve věku 15 – 64 let. V roce 2011 se narodilo 1099 dětí, zemřelo 1267 osob, odstěhovalo 1069 osob, přistěhovalo se 910 osob. V tomto roce bylo uzavřeno 503 sňatků, rozvodem skončilo 335 manželských svazků.

Zjištěných trestných činů bylo v daném roce spácháno 2270, což proti roku předchozímu znamená nárůst o 64 případů. Míra nezaměstnanosti se v roce 2011 pohybovala na 13,4%, což proti roku předešlému činí pokles o 0,4%. Zjištěných trestných činů bylo v daném roce spácháno 2270, což proti roku předchozímu znamená nárůst o 64 případů.

3.1 Organizace pomáhající obětem domácího násilí v okrese Šumperk

Na území bývalého okresu Šumperk má své sídlo mnoho organizací, které zde poskytují síť sociálních služeb a služeb navazujících. Struktura těchto organizací je rozčleněna do čtyř oblastí pomoci. Dělí se podle cílových skupin, na které jsou tyto služby zaměřeny. Základní kategorie jsou tyto:

- služby pro osoby v krizi a sociálně vyloučené
- služby pro děti, mládež a rodinu
- služby pro osoby se zdravotním postižením
- služby pro seniory

Každá služba je zaměřena na jinou oblast pomoci a pro danou cílovou skupinu, některé z těchto služeb jsou vhodnou pomocí právě pro oběti domácího násilí. Do škály organizací, které jsou schopny poskytnout pomoc obětem domácího násilí, lze včlenit organizace, které nejsou zaměřeny přímo na pomoc obětem domácího násilí, ale na jiné druhy pomoci.

V těchto organizacích se pracovníci zabývající se poradenskou činností mohou setkat s problematikou domácího násilí. Pracovníci poskytující sociální služby by v takovýchto případech měli umět poskytnout pomoc alespoň formou odkázání klienta na organizaci, která je schopna adekvátně pomoci oběti domácího násilí.

Instituce poskytující pomoc v okrese Šumperk

Poradna pro rodinu Šumperk – Poradenské centrum sociálních služeb Olomouckého kraje

Organizace se zaměřuje na odbornou poradenskou činnost pro podporu rodiny. Cílem práce této složky je poradenská činnost, psychická podpora a pomoc při řešení manželských krizí, domácího násilí, problémů v mezigeneračních vztazích v rámci rodiny, sociálních traumat, těžkých životních situací a poradenská činnost v otázkách mezilidské komunikace.

Poradna pro rodinu Šumperk poskytuje služby určené přímo pro osoby ohrožené domácím násilím, je zde Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím. Uživatelé služeb jsou osoby v nepříznivé sociální situaci, osoby procházející manželskou, partnerskou krizí. Osoby řešící závažné sociální a osobní problémy ve své rodině.

PONTIS – Dům pro osamělé rodiče s dětmi v tísní

Dům pro osamělé rodiče s dětmi v tísní byl zřízen pro možnost poskytnutí pomoci při řešení životní situace při ztrátě bydlení. Je zde poskytováno dočasné ubytování na dobu, než si osoba v nepříznivé životní situaci, je schopna zajistit jiný způsob ubytování. Maximální délka, na niž je osobě ubytování poskytnuto, je 12 měsíců. Dále jsou zde nabízeny i sociálně terapeutické činnosti pro děti a pro rodiče s dětmi.

Mezi další poskytované služby v tomto azylovém domě patří pomoc při prosazování práv a oprávněných zájmů, sociální poradenství, podpora sociálního začleňování uživatelů. Pomoc při obstarávání osobních záležitostí, pomoc při obnovování či upevňování kontaktu s rodinou. Azylový dům vytváří podmínky pro volnočasové aktivity a vzdělávání dětí a rodičů. Služba tohoto zařízení je určena pro rodiče s nezaopatřenými dětmi, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci, která je spojena se ztrátou bydlení. Tato pomoc se může stát zásadní, pro oběti domácího násilí, které se mohou dostat do situace, kdy jsou nuceny svou situaci řešit opuštěním domova, který se pro ně stal nebezpečným místem. (www.pontis.cz.)

PONTIS – Krizový byt pro ženy

Krizový byt nabízí krátkodobé ubytování. Doba ubytování zpravidla nepřesahuje sedm dnů. Tato okamžitá pomoc pro ženy nebo osamělé rodiče s dětmi, kteří se ocitli v životní krizi a svou situaci jsou nuceni řešit ihned, je klasickou pomocí pro oběti domácího násilí.

Služba krizového ubytování v sobě dále nese i prvky sociálního poradenství, zprostředkování kontaktu s dalšími institucemi a odborníky. Součástí je i poskytnutí fyzické a psychické ochrany. Dalším cílem této služby je pomoc při uplatňování práv. Krizový byt je součástí Domu pro osamělé rodiče s dětmi v tísní.

Cílovou skupinou této služby jsou ženy nebo osamělí rodiče s dětmi v krizi. Lidé nacházející se v ohrožení zdraví nebo života, kteří přechodně nezvládnou řešit svou nepříznivou sociální situaci vlastními silami. (www.pontis.cz.)

Domov pro matky s dětmi Zábřeh

Domov nabízí pomoc rodičům s dětmi v tísní bez zázemí. Tento druh pomoci je nabízen spolu s aktivačními programy. Toto dočasné ubytování je poskytováno na dobu nezbytně nutnou, maximálně na 12 měsíců.

Klientům je poskytnuta i pomoc při zvyšování právního povědomí a sociální informovanosti. Dále zde osoby, využívající tuto službu, nachází podporu při zlepšování dovedností v různých oblastech potřebných pro jejich osamostatnění.

SPOLEČNĚ – JEKHETANE

Občanské sdružení poskytuje služby odborného sociálního poradenství. Sdružení podává informace, rady, aktivní pomoc, popřípadě osobní asistenci. Pomoc tohoto občanského sdružení je zaměřena na práva a povinnosti v rodinných a mezilidských vztazích.

Dále také na oblast pomoci v řešení otázek bydlení, právní systém a ochranu, sociální pomoc, sociální dávky, dluhovou problematiku, pracovní-právní problematiku, zdravotní a sociální pojištění, ochranu spotřebitele, školství, zdravotnictví a soudní řízení. Služby využívají osoby v nepříznivé sociální situaci. (www.jekhetane.cz.)

ARMÁDA SPÁSY ČR – Azylový dům, noclehárna

Hlavní cíl služby je poskytnout ubytování a možnost přespání lidem sociálně vyloučeným a osobám v krizové situaci, lidem bez domova. Azylový dům poskytuje ubytování na 2–3 lůžkových pokojích, je zde poskytována možnost stravování, osobní hygieny a možnost praní prádla. Armáda spásy poskytuje dále odborné sociální poradenství, osobní rozhovory, podporu při stabilizaci situace a hledání řešení, pracovní aktivizační program. Nabízí také možnost výkonu alternativních trestů a křesťanské programy.

V noclehárně je možnost přespání za úhradu, k tomu klient dostane večerní polévku zdarma. Klient zde může požádat o sociální poradenství, další dostupnou službou je podpora při stabilizaci situace. (www.armadaspasy.cz.)

RES - SEF

Toto sdružení poskytuje spektrum sociálních služeb. Posláním občanského sdružení RES - SEF, o. s. je, na území okresu Šumperk, vyvíjet činnost ke zmírnění nebo odstranění zdravotních, sociálních a jiných životních rizik uživatelů jeho služeb, nebo předcházení jejich vzniku. Vyvíjí poradenskou, přednáškovou a publikační činnost. Přípravuje, realizuje a řídí projekty pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. RES-SEF poskytuje tři sociální služby (NZDM Nitka, Integra-ce a Streetwork).

Integra-ce je služba poskytovaná osobám ohroženým sociálním vyloučením nebo přímo osobám sociálně vyloučeným. Je to pomoc pro lidi, kteří chtějí být začleněni do společnosti, ale vlivem různých okolností se diskvalifikovali z účasti, nebo rezignovali na vlastní schopnosti a do společnosti se nezapojili.

Projekt vrací jeho uživatelům schopnost začlenit se do společnosti a společnosti schopnost vstřebávat odlišnosti. Znevýhodněné skupiny obyvatel jako jsou dlouhodobě nezaměstnaní s problematickým přístupem k trhu práce do 26 let, klienti po léčbě drogové závislosti, osoby zadlužené, oběti domácího násilí a rodiny s výskytem sociálně patologických jevů, toto jsou klienti, kteří mohou využít sociálních služeb projektu Integra-ce. Projekt Integra-ce má střediska v nichž nabízí pomoc také v Hanušovicích, Mohelnici a Zábřehu na Moravě.

Streetwork je terénní program pro uživatele drog, tato služba slouží ke snižování rizik v okrese Šumperk a jde k uživatelům drog do terénu. RES-SEF poskytuje odborné sociální poradenství a snaží se zvýšit informovanost veřejnosti o problematice drog, závislosti a její léčby a poskytuje podporu při zvládnání problémové situace. Program je určen problémovým uživatelům nealkoholových drog a lidem jim blízkým. S tímto programem terénní pracovníci jezdí po místech bývalého okresu Šumperk.

NZDM Nitka se snaží zajistit pro mladé lidi ve věku od 12-26 let bezpečný prostor pro alternativní trávení volného času. Nabízí mladým lidem bezpečný prostor pro trávení volného času a alternativní volnočasové aktivity. Dále nabízí řešení otázek spojených se školou a také pomoc při řešení osobních problémů. Tento program je dostupný i v Mohelnici a v Zábřehu na Moravě. (www.res-sef.cz.)

PONTIS – Kontaktní centrum KRÉDO

Tato služba je zaměřena na problémové uživatele drog, dále pak jsou služby zaměřeny i na pomoc partnerům těchto osob a rodině, v níž se vyskytuje problém s drogovou závislostí. Služby jsou nastaveny tak, aby byl snížen důsledek dopadu závislosti. Cílem služby je motivovat uživatele drog k tomu, aby změnil rizikový způsob života. (www.pontis.cz.)

PONTIS – Nízkoprahový klub pro děti a mládež RACHOT

Posláním služby je minimalizovat rizika související se způsobem života dospívajících lidí prostřednictvím nabídky volnočasových aktivit, sociálně terapeutických a preventivních činností a zprostředkováním kontaktu s dalšími odborníky a institucemi. Služba je poskytována s cílem posilovat sociální začleňování uživatelů. Skupinou, na kterou směřuje program, jsou mladí lidé od 12 do 26 let s rizikovými způsoby trávení volného času. (www.pontis.cz.)

Občanské sdružení ONŽ – Pomoc a poradenství pro ženy a dívky

Sdružení připravuje výchovné a vzdělávací programy pro mládež, rodiče, učitele, lékaře i pro širokou veřejnost. Provádí osvětovou činnost, zaměřenou na problematiku nenarozeného života, zajišťuje poradenskou pomoc (sociální, právní, lékařskou, psychologickou aj.). Poskytuje pomoc v krizových situacích a zřizuje linky důvěry, poradny a domovy pro matky v obtížných situacích. Služba je ambulantní, v případě potřeby terénní. Poradna poskytuje pomoc osobám v tíživé životní situaci.

Poradna pro uživatele sociálních služeb

Občanské sdružení se zabývá odborným poradenstvím v oblasti sociálních služeb. Nabízené služby poskytují pomoc při výběru vhodné sociální služby v daném regionu, pomoc při přípravě jednání s poskytovatelem služby, zastupování v jednání s poskytovatelem služby a pomoci při prosazování práv a zájmů uživatelů služeb. Cílovou skupinou, která využívá této služby, jsou osoby zdravotně postižené, senioři a jejich rodinní příslušníci.

Centrum pro zdravotně postižené Olomouckého kraje

Centrum plní roli kontaktního místa pro zdravotně postižené občany a jejich rodiny. Je to také informační a poradenské centrum, dále také zprostředkovatel pomoci při řešení obtížné životní situace a obhájce práv zdravotně postižených. Standardní činností základní i odborné sociální poradenství, kontaktní sociální práce.

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR

Tato společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR (SPMP ČR) napomáhá při řešení základních životních otázek lidí s mentálním postižením především v oblasti výchovy, vzdělávání, sociální a pracovní přípravy, včetně bydlení.

Město Šumperk KLUBÍK

Městský úřad Šumperk zřídil v rámci terénního programu volnočasovou nízkoprahovou aktivitu „KLUBÍK“. Tento program poskytuje ambulantní služby dětem a mládeži, jež jsou ohroženy sociálním vyloučením. Služba poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a oprávněných zájmů, poradenství a doprovod.

Program je nastaven tak aby dokázal pomoci dětem a mládeži v krizi a sociálně vyloučeným. Je zaměřen na pomoc dětem ze sociálně slabého prostředí. Dále je jeho činnost zaměřena na pomoc dětem z etnických menšin. (www.sumperk.cz.)

LANO

Občanské sdružení LANO bylo založeno, aby na základě křesťanských principů napomáhalo ke kvalitnímu vývoji mládeže v oblasti duchovní a duševní. Poskytuje dětem a mladistvým volnočasové aktivity jako je např. klubová činnost, víkendové akce, tábory, přednášky, koncerty. Smyslem služby je vyhledávat děti a mládež z ohrožujícího a nepodnětného prostředí města a minimalizovat rizika pramenící ze způsobu života rodiny, či z prostředí. Nabídka terénních programů, základního sociálního poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Projekt je cílen na děti a mládež do 26 let ze sociálně slabých, neúplných či nepodnětných nebo jinak ohrožených rodin. Z prostředí bez možnosti adekvátní integrace a možnosti společenských kontaktů, z rizikových částí města. (www.lano.cz.)

CHARITA Šumperk, CHARITA Zábřeh

Charita Šumperk je nestátní nezisková organizace s vlastní státní subjektivitou. Hlavní činností je poskytování tzv. komplexní domácí pomoci. Patří sem ošetrovatelská služba a služby sociální péče. Součástí služeb organizace je také půjčovna pomůcek, sociální poradenství a centrum sociální a humanitární pomoci.

Posláním služby osobní asistence je podpora osob se sníženou soběstačností, které ke svému životu potřebují pomoc druhého člověka. Podstatou služby je pomoc osobního asistenta se zvládnutím běžných každodenních úkonů. Na službě se uživatel finančně spolupodílí.

Posláním pečovatelské služby je umožnit lidem se sníženou soběstačností vést důstojný život v jejich přirozeném sociálním prostředí. Jedná se o terénní služby poskytované převážně přímo v domácnosti uživatele na základě jeho aktuální potřeby. Na službě se uživatel finančně spolupodílí.

Službu osobní asistence využívají osoby se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění či zdravotního postižení a je určena dětem i dospělým.

Pečovatelskou službu využívají osoby se sníženou schopností sebeobsluhy. V rámci této služby je poskytována i péče o domácnost pro chronicky nemocné, zdravotně postižené, seniory a pro osoby jejichž životní situace vyžaduje pomoc jiné osoby. (www.sumperk.charita.cz.)

Toto je jen stručný přehled institucí, které v okrese Šumperk nabízí sociální služby, není to výčet úplný. Každá, z těchto organizací, si klade za cíl nabídnout pomoc v určité oblasti a pro danou skupinu osob, které mají nějaký společný problém. Pomoc obětem domácího násilí není u většiny z těchto organizací jejich primárním posláním. Tyto organizace se, ale v rámci své práce, mohou s problematikou domácího násilí setkat.

Spektrum pomoci, kterou oběť domácího násilí potřebuje, je velmi široké. Pomoc může být zaměřena na právní oblast, pomoc se zajištěním bydlení, psychologickou radu, zajištění finančních prostředků, lékařskou pomoc a další potřebné. Toto zaměření pomoci je poměrně rozsáhlou oblastí, v níž je většinou potřebné s obětí pracovat. Ve většině případů je pomoc rozdělena do většího množství kroků, z nichž každý musí udělat především oběť domácího násilí, podporována institucí, která je schopna mu ten, který druh pomoci poskytnout.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části práce je cílem zjistit, pomocí kvalitativního výzkumu, jak vnímají oběti domácího násilí v okrese Šumperk pomoc, která jim byla nabídnuta. Každá z těchto dotazovaných osob hodnotí způsob pomoci, který se rozhodla využít, dále pak bylo zjišťováno, zda jim některý způsob pomoci chyběl.

Záměrem empirické části této práce bylo zjistit subjektivní vnímání konkrétního jedince, který má, jako oběť domácího násilí, zkušenost s pomocí obětem domácího násilí.

4.1 Vymezení výzkumného cíle, formulace výzkumných otázek

Hlavním cílem výzkumné části práce je zjistit jak vnímají oběti domácího násilí pomoc, která jim byla poskytnuta. Dílčí cíle empirické práce jsou následující, kdy a jakým způsobem byla pomoc obětem domácího násilí nabídnuta, poskytnuta, zprostředkována. Zda obětem domácího násilí nějaký druh pomoci chyběl.

Základní výzkumné otázky:

Jak vnímáte pomoc, která vám byla poskytnuta?

Víte o způsobu pomoci, který byste využil/a a která není dostupná?

4.2 Charakteristika a popis výzkumného vzorku

Místem výzkumného šetření je okres Šumperk. Výzkumné šetření má za úkol dotazovat se osob, žijících v okrese Šumperk, obětí domácího násilí, které jsou ochotny poskytnout rozhovor. Toto jsou tři základní kritéria, která byla ustanovena pro výzkumné šetření.

Bylo osloveno šest osob, které splňovaly základní kritéria tohoto výzkumného šetření. Čtyři osoby byly ochotny podílet se na výzkumném šetření. Jedna dotazovaná osoba byla z výzkumného šetření vyřazena, nesplňovala základní kritéria stanovená pro výzkumné šetření.

První dotazovaná osoba, žena ve věku 26 let, svobodná, ukončené základní vzdělání, 2 děti. Druhá dotazovaná osoba, žena 48 let, vdaná, vysokoškolský titul, 2 dospělé děti. Třetí dotazovaná osoba, žena 29 let, středoškolské vzdělání, vdaná, 1 dítě.

4.3 Popis použitých metod

Pro empirickou část práce byl zvolen kvalitativní výzkum, který podle Chrástky (2007, s. 32) vychází z fenomenologie. Takto orientovaný výzkum „*zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí*“. Typ výzkumu, byl pro práci zvolen s ohledem na složitost tématu, které mělo být zpracováno.

Kvalitativní výzkum podle Gavory (2000, s. 31) svá zjištění prezentuje „*ve slovní (nečíselné) podobě*“. V případě kvalitativního výzkumu jde o popis, nejsou zde jako základní poznatek použita čísla. Při využití tohoto druhu výzkumu se přístup zaměřuje na „*význam, slovo, tento přístup zkoumá malé skupiny lidí, jedinečnost, vcítění se, ponoření se do situace*“ (Gavora, 2000, s. 34).

Hendl (2005, s. 161) uvádí, že kvalitativní výzkum „*přirozeně uspořádává a popisuje každodenní život*“. Je v něm upřednostněna možnost popsat případ do podrobností. „*Snažíme se při tom jít za co a kolik a blížit se k proč a jak*“. Protože naším záměrem bylo ptát se proč a jak, byl zvolen kvalitativní výzkum. Dále byl zvolen záměrný výběr, který je typický pro kvalitativní výzkum.

Podle Gavory (2000, s. 110) interview, z anglického inter v českém překladu mezi a view v překladu názor, pohled. Z názvu vyvodíme, že jde o interpersonální kontakt, tedy kontakt mezi lidmi. Někteří autoři volí pojem rozhovor. Gavora se domnívá, že ne každý rozhovor je interview a proto upřednostňuje pojem interview.

Narativní rozhovor, který byl podkladem pro zhotovení výstupu empirické části této práce, byl zvolen jako nejvhodnější metoda vzhledem k tématu. Tato forma byla upřednostněna před dotazníkem, s ohledem na potřebný přímý kontakt s dotazovanou osobou a především pro možnost upřesnit otázku, která byla položena.

V první části interview byla dotazovaná osoba požádána o to, aby popsal svůj případ. Narativní rozhovor byl v tomto případě užít, jako prostředek, kterým mělo být dosaženo, toho, aby dotazovaná osoba mohla zcela volně popsat svůj vjem toho, co prožila.

Podle Hendla (2005, s. 176) se samotný narativní rozhovor skládá ze čtyř po sobě jdoucích částí. První fází je stimulace, kdy je dotazovaná osoba seznámena s tématem, které bude předmětem vyprávění a následných otázek. V této části by mělo také dojít k získání důvěry. Následuje druhá část, kdy je dotazovaná osoba požádána, aby vyprávěla svůj příběh. Po ukončení vyprávění následuje další část. Ve třetí fázi interview dochází k objasnění nejasností, pomocí otázek. Čtvrtá, poslední část interview je zaměřena na otázky, které jsou pro výzkum podstatné a které nebyly v rámci předchozích fází objasněny.

Podle Rosenthalové in Handl (2005, s. 177) která dále rozpracovala postup narativního rozhovoru, by se měl tazatel soustředit na téma, které ho zajímá až po tom, co vyslechne celý životní příběh dotazované osoby. Podle Rosenthalové se narativní interview dělí do dvou fází: v první fázi hlavního vyprávění dojde k položení otázky, kterou je započato vyprávění o životě dotazované osoby. Druhá dotazovací fáze je založena na pokládání otázek, ty jsou rozděleny na otázky narativní internální a na otázky externální narativní. Tyto internální otázky jsou zaměřeny na doplnění toho, co bylo vyprávěno. Otázky internální jsou zaměřeny na témata, která nebyla ve vyprávění zmíněna, ale pro výzkum jsou podstatná. Tento postup byl pro tuto práci použit jako nejlépe vyhovující.

Další metodou, která byla následně využita, byla transkripce. Hendl (2005, s. 208-210) uvádí, že technika transkripce je proces přepisu mluveného slova z interview do písemné podoby. Zvolen byl shrnující protokol, který nezachovává celý text, získaný při narativním rozhovoru. Doslovná transkripce byla využita v druhé části rozhovoru, při přepisu odpovědí na internální otázky.

Posledním postupem použitým v empirické části práce, bylo shrnutí každého případu. V této části práce je popsána případová studie, ta obsahuje osobní a rodinnou anamnézu, poměry ekonomické a bytové (v období, kdy docházelo k DN), vývoj případu tedy samotné vyprávění, shrnutí případu a odpovědi na otázky 1-6, ty jsou přepsány doslovně. V závěru empirické části jsou vyhodnoceny odpovědi na otázky.

4.4 Popis vlastního výzkumu

Podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů, jsou osoby popsány jen tak, aby nedošlo k odkrytí jejich identity, z tohoto důvodu nejsou jejich jména uvedena.

Dvě ze tří dotazovaných osob jsou klientky občanského sdružení RES-SEF, o. s., toto sdružení poskytuje spektrum sociálních služeb v Regionu okresu Šumperk. S pomocí pracovníka týmu RES-SEF bylo osloveno několik klientů s žádostí o rozhovor. Dvě klientky přislíbily rozhovor, další dva lidé odmítli.

Takto získané informace jsou podkladem empirické části této práce. Třetí dotazovanou osobu jsem znala již dřív a její případ, který mi byl znám z jejího podání, mi byl jakýmsi vodítkem k tomu, že jsem se rozhodla pro téma této práce.

K rozhovoru došlo ve všech případech po vzájemné domluvě. Oslovila jsem šest osob, dvě odmítli s odůvodněním, že vzpomínky na události spojené s prožitým domácím násilím jsou pro ně velmi citlivou záležitostí, k níž se nechtějí vracet. Tento jejich postoj

jsem plně respektovala. Jedna osoba nespĺňovala jedno ze základních kritérií, domácí násilí, které prožila, nebylo řešeno v rámci okresu Šumperk. Zbylé tři osoby přislíbily osobní setkání po předchozí telefonické domluvě.

Každá dotazovaná osoba byla srozuměna s účelem rozhovoru. Každé z nich bylo na úvodu sděleno, že informace budou sloužit jen k účelu výzkumného šetření v této práci. Dále byla dotazovaná osoba ujištěna, že její jméno ani osobní údaje, odhalující její skrytou identitu, nebudou zveřejněny. Dále bylo osobě dotazované sděleno, že pokud se v průběhu rozhovoru rozhodne, že nechce, nebo nemůže pokračovat, bude toto rozhodnutí respektováno. Stejně tak, pokud se rozhodne na některou z otázek neodpovědět, i tento její postoj bude respektován. Každá osoba byla po tomto úvodu požádána o to, aby udělila informovaný souhlas s tím, že se zúčastní interview.

Dotazovaná osoba byla požádána, zda může popsat svůj případ. Dále byla dotázána, zde je možné do vyprávění vstoupit v případě nejasností, nebo pochyb. Dále bylo domluveno, že jí následně budou položeny otázky, které budou mít návaznost na řešení situace jejího případu.

Dotazované osobě jsem po popsání životního příběhu položila otázky:

1. Jak dlouho jste snášel/snášela domácí násilí, než jste se rozhodl/rozhodla využít pomoc?
2. Co bylo spouštěcím momentem pro vyhledání pomoci?
3. Jakým způsobem jste se dozvěděl/dozvěděla o konkrétní pomoci, kterou jste následně využil/využila?
4. Jak konkrétně vám pomoc kterou jste využil/využila, byla prospěšná?
5. Víte o způsobu pomoci, který byste využil/využila, a která není dostupná? K této otázce bylo upřesněno, že se jedná o dostupnost pomoci v období, kdy dotazovaná osoba pomoc vyhledala.
6. Jak vnímáte pomoc, která vám byla poskytnuta?

V případě nejasností byly použity doplňující otázky, aby upřesnily získané informace. Dotazované osoby ve dvou případech nesouhlasily s audio nahrávkou pořizovaného rozhovoru, v tomto případě, jsem v průběhu rozhovoru pořizovala psaný záznam, kterým jsem se snažila zaznamenat informace důležité pro výzkumné šetření. V jednom případě, osoba dala souhlas s nahráváním svého hlasu.

V případě dvou dotazovaných osob, které byly klientkami sdružení RES-SEF, o. s. posloužil k vypracování případové studie také rozhovor s pracovníkem tohoto sdružení. Pracovník doplnil, některé informace, dotazovaná osoba s tímto postupem souhlasila.

Závěr rozhovoru byl vždy spojen s poděkováním dotazované osobě. Součástí poděkování bylo také ujištění, že získané poznatky poslouží výhradně pro tuto práci. Dále bylo dotazované osobě sděleno, že je důležité posouzení případu z jejího pohledu, a že její otevřené vyjádření je velmi důležité pro tuto práci. Získané poznatky byly po ukončení rozhovoru použity pro zhodnocení, jakým způsobem vnímají oběti domácího násilí pomoc, která je jim nabízena v rámci okresu Šumperk.

4. 3 Vlastní zkoumání

Vlastní zkoumání je složeno z rozhovoru, který zjišťuje životní příběh dotazovaných osob. Tento příběh je dále doplněn o otázky, týkající se problematiky domácího násilí a pomoci která byla obětí domácího násilí poskytnuta. Tyto dvě části jsou shrnuty do případových studií. Výstupem zkoumání je zhodnocení zodpovězených otázek.

4.3.1 Případová studie č. 1

Datum 26. 2. 2013

Osobní a rodinná anamnéza:

Žena 26 let, svobodná, 2 děti ve věku 6 let a 4 roky. Žije ve společné domácnosti spolu s partnerem a s mladším dítětem, které má z předchozího vztahu. Starší dítě žije u rodičů ženy, kteří je mají v pěstounské péči od jednoho roku věku dítěte.

Poměry ekonomické a bytové (v období, kdy docházelo k DN):

Partneři žijí v pronajatém bytě. Muž pobírá částečný invalidní důchod. Žena má jen základní vzdělání. Nedaří se jí najít žádné zaměstnání. S pomocí občanského sdružení RES-SEF, o. s. a jejich sociálně rehabilitačního programu Integra-ce se přihlásila ke studiu střední školy, se záměrem doplnit si vzdělání. Finanční situace partnerů je velmi špatná.

Vývoj případu:

Žena uvádí, že jejich vztah se jí nejdříve nejevil jako problémový, byli spolu tři roky. V počátku vztahu byl partner hodný, občas nezvládl svůj vztek, tak něco rozbil. Neslušně nadával, ale nikdy se nestalo, že by byl agresivní přímo na ni, nebo na dítě. Zlom přišel

asi po roce společného soužití. Partner začal být nemocný, neustále chodil po vyšetřeních, necítil se dobře a jeho stav se stále nelepšil. Čím déle byl doma a nemohl chodit do práce, tím častěji byl nespokojený a našťvaný, postupně mu začalo vadit všechno.

Začal partnerce vyčítat, později jí začal urážet. Všechno co udělala, bylo špatně. Začalo mu vadit, že dítě, není jeho vlastním dítětem. Po roce nemoci byl partnerovi přiznán částečný invalidní důchod.

Od té doby se podle slov ženy v partnerovi něco zlomilo, začal se chovat velmi agresivně. Naprosto se změnil. Slovní útoky přešly ve fyzické napadání. Zprvu to bylo jen pár facek, protože ho vyprovokovala, jak jí později řekl, když se uklidnil. Zpočátku se snažil omluvit, později se o omluvy nesnažil. Podle jeho slov si svým chováním řekla o to, aby jí ukázal, že ho musí poslouchat. Žena zpočátku snášela nevhodné chování, snažila se omlouvat jeho slovní výpady tím, že za všechno může jeho povaha, v jiných případech jeho chování ospravedlňovala tím, že je nemocný, že ho unavuje pláč malého dítěte.

V posledním půlroce jejich soužití se agresivita partnera stupňovala. Násilí se vystupňovalo do té míry, že následkem jednoho z útoků byl přeražený nos, který si žena z tohoto útoku odnesla, k tomuto incidentu byla přivolána Policie ČR. Násilná osoba byla vykázána ze společného obydlí na dobu 10 dnů. Důvodem vykázání bylo zranění ženy a také to že partner se ani po příjezdu Policie ČR neuklidnil a jeho chování vykazovalo značné známky agrese.

Shrnutí případu:

Žena podle svých slov tři roky žila v partnerském vztahu. V posledním roce se agresivní chování partnera stupňovalo, slovní urážky přerostly ve fyzická napadání, to poslední skončilo zlomeným nosem ženy. Žena se rozhodla svou situaci řešit až ve chvíli, kdy měla strach o život svůj a svého dítěte.

Policie ČR, po příjezdu na místo incidentu, vyhodnotila situaci jako závažnou a z toho důvodu vykázala násilnou osobu ze společného obydlí na dobu deseti dnů. V této době se žena rozhodla svůj problém řešit, po návštěvě Intervenčního centra a po poradě s jejím pracovníkem, sama požádala svou rodinu o pomoc. V současné době, žije i s dítětem u rodičů, snaží se doplnit si vzdělání, tak aby měla větší možnosti na trhu práce.

Odpovědi na otázky 1-6:

Odpověď k otázce č. 1: Od doby kdy jsem si uvědomila, že to je domácí násilí, to trvalo víc jak rok, než jsem si řekla, že takhle nemůžu žít a musím s tím něco udělat.

Odpověď k otázce č. 2: Ve chvíli, kdy jsem dostala ránu pěstí do nosu, jsem se začala strašně bát o sebe a taky o dítě. Měla jsem strach, že se příště stane něco horšího. Říkala jsem si, že to bude horší a horší.

Odpověď k otázce č. 3: To že vám může pomoci (pomoci) Policie, ví každý, i když mu to nikdo neporadí. Policie mi pak řekla o tom, jaké mám další možnosti. Poradili, že pomoc mi můžou nabídnout v Intervenčním centru a také je kontaktovali. V intervenčním centru mi poradili, že můžu podat k soudu žádost, aby byl druh vykázán, poradili mi taky, co bych mohla dál udělat.

Odpověď k otázce č. 4: Policie mi řekla o možnostech, které mám, upozornili mě na to, jak můžu postupovat a kam se mám obrátit pro pomoc, přivolali mi lékařskou pomoc. Tím, že partnera na deset dnů vykázali z bytu, mi pomohli nejvíc, protože jsem věděla, že mám čas rozmyslet si to, co budu dál dělat.

Pokud bych ten čas na přemýšlení neměla, nevím, jestli by se mi podařilo vymyslet, co budu dělat. Pokud by tam partner zůstal, tak by to možná dopadlo jinak.

Odpověď k otázce č. 5: Všechno, co jsem potřebovala, mi bylo nabídnuto. Paní z Intervenčního centra mi nabídla pomoc, která se týkala soudních věcí, taky mi nabízela, že pokud bych to potřebovala, tak že bych mohla i s dítětem být v domě pro rodiče s dětmi (azylový dům), ale to jsem nechtěla. V intervenčním centru jsem byla dvakrát, pak jsem se rozhodla, že se vrátím k rodičům, kteří mi nabídli pomoc. Řekla bych, že pomoc, kterou jsem potřebovala, mi byla nabídnuta hned v prvních dnech.

Odpověď k otázce č. 6: Největší pomocí bylo to, že Policie rozhodla o tom, že partner nesmí deset dnů bydlet s námi ve stejném bytě. Věděla jsem, že o pomoc se můžu obrátit na Policii, to že mi pomohli a poradili, co můžu dál udělat, bylo to nejdůležitější.

4.3.2 Případová studie č. 2

Datum 4. 3. 2013

Osobní a rodinná anamnéza:

Žena 48 let, dvě dospělé samostatně žijící děti, s manželem žila 23 let.

Poměry ekonomické a bytové (v období, kdy docházelo k DN):

Manželé žili v rodinném domě. Oba jsou zaměstnáni. Jejich finanční situace je velmi dobrá.

Vývoj případu:

Žena sděluje, že v začátcích vztahu si uvědomila, že partner je ve vztahu k ní poměrně hodně majetnický, vnímala to však jako projevy lásky. Myslela si, že to je způsob, jakým on vyjadřuje svou náklonnost a lásku. Studovali spolu, oba mají vysokoškolský titul, po ukončení studií se rozhodli pro společný život, uzavřeli sňatek. Vždy všechno rozhodoval on, vše co se stalo, se dělo podle toho, jak to naplánoval. Pokud se ona někdy rozhodla mít něco jinak, než jak to schválil on, byl s tím problém. Ona se problémům raději vyhýbala, proto ustupovala. Po zhruba deseti letech si všimla, že jediné co dělá, jsou neustálé ústupky.

Manžel jí zakazoval dělat aktivity, které podle jeho soudu nebyly k ničemu. Nebylo vhodné, aby měla kamarádky, nebylo přípustné, aby se zdržela v práci, když kolegyně slavila narozeniny. Bylo zbytečné stýkat se s její rodinou (matkou, bratrem, sestrou). Všechny finance spravoval manžel, jakýkoliv výdaj musela obhajovat. Se svým životem byla nespokojena, ale protože měli malé děti, tak se nemohla odhodlat k tomu něco udělat. Jediné co udělala, bylo to, že se snažila manželovi dát najevo svůj nesouhlas, z jeho strany to však nemělo žádnou odezvu.

V oblasti jejich intimního života docházelo ke skutečnostem, které v běžném vztahu nejsou normou. Vynucování sexu, v poslední fázi přerostlo v sexuální násilí. Žena uvádí, že manžel jí napadal slovně, vždy to bylo ponižování její důstojnosti. Nikdy ji nenapadal fyzicky, jedinou výjimkou bylo vynucování sexu, kdy využíval svou fyzickou převahu.

Žena se rozhodla řešit svou situaci až ve chvíli, když obě děti odešly z domu a začaly žít samostatně. Sama vyhledala pomoc Intervenčního centra, kde se informovala na možnosti pomoci jako podprahový klient. Sama říká, že po rozhovoru s pracovníkem Intervenčního centra a po ujištění se o tom že zážitky, které mu popsala, jsou zážitky, které se pro svou povahu dají vyhodnotit jako domácí násilí, byla teprve schopna si uvědomit, že potřebuje pomoc. Rozhodla se ale pro cestu odchodu ze společné domácnosti, nebyla schopna ani ochotna svou situaci řešit za pomoci policie a soudů.

Shrnutí případu:

Žena žijící 23 let v manželském svazku, zažívá podle jejího posouzení 10 let psychické, sociální a ekonomické týrání, ke kterým v posledním období přibilo ještě sexuální násilí. Svou situaci se rozhodla řešit až ve chvíli, kdy se dospělé děti osamostatnily. Sama vyhledala pomoc v Intervenčním centru, kde se ujistila o tom, že její příběh je domácím násilím. Zjistila si možnosti pomoci a rozhodla se svou situaci vyřešit odchodem od manžela. Toto uskutečnila za pomoci svých dospělých dětí, kdy se tajně,

s nejnútnejšími věcmi odstěhovala. Manžel se jí snažil kontaktovat pomocí mobilního telefonu a v jejím zaměstnání. Několikrát jí vyhrožoval, že pokud se nevrátí, ublíží sobě nebo jí, (podpálí dům) snažil se jí přemluvit k návratu i pomocí slibů. Žena podala žádost o rozvod. Odstěhovala se do jiného města. Žena žije nyní v pronajatém bytě. V zaměstnání podala výpověď a našla si práci mimo dosah manžela.

Odpovědi na otázky 1-6:

Odpověď k otázce č. 1: Jak už jsem uvedla, trvalo to asi deset let, i když je těžké říct, jestli to je správný údaj, protože i před touto dobou mělo naše soužití prvky, které by bylo možno hodnotit jako problematické. Asi tak posledních šest let jsem měla pocit, že to co zažívám, není v pořádku a že bych měla svou situaci nějak řešit.

Odpověď k otázce č. 2: Když si manžel začínal vynucovat sex, velmi nevybíravě a se stále se stupňující agresí. Věděla jsem, že pokud nevyhledám pomoc, přestanu si sebe vážit jako člověka. Začala jsem mít pocit, že budu věcí, kterou může v případě potřeby využít.

Odpověď k otázce č. 3: První informace o pomoci, kterou jsem následně vyhledala, jsem si našla na internetu. Zadala jsem ve vyhledávací heslo domácí násilí, našla jsem tam mnoho rad a odkazů, z nich jsem vyčetla, jak mi může pomoci Policie, Intervenční centrum a později i justice. Na základě těchto informací jsem si našla svou cestu, která vedla přes Poradnu pro rodinu Šumperk, která je pobočkou Intervenčního centra Olomouc.

Odpověď k otázce č. 4: Pomoc, poskytnutá Intervenční centrum mi pomohla ujistit se o tom, že to co zažívám, není v pořádku a že se jedná o domácí násilí. Dalo mi to jistotu v tom, že mám právo se proti takovému chování svého partnera ohradit a že mám právo z takového vztahu odejít.

Odpověď k otázce č. 5: Myslím, že pomoc, kterou jsem potřebovala, se mi podařilo naleznout, nevím o žádném dalším způsobu pomoci, který by byl potřebný a který by nebyl nabízen. Snad jediné co bych v tomto směru uvítala, by bylo, kdybych si o tom, co jsem prožívala, mohla promluvit s někým, kdo něco podobného sám zažil, ale to jde jen těžko zprostředkovat.

Odpověď k otázce č. 6: Pomoc, kterou jsem vyhledala a která mi byla poskytnuta, vnímám jako užitečnou a velmi citlivě poskytovanou. Velmi si cením práce člověka, který byl schopen mně vyslechnout, poradit mi a doporučil mi další možné způsoby pomoci, nevnucoval svá stanoviska, pouze nabízel a upozorňoval na to, jaké mám možnosti.

4.3.3 Případová studie č. 3

Datum 6. 3. 2013

Osobní a rodinná anamnéza:

Žena 29 let, žije s manželem a s 6letým dítětem ve společném bytě, manželství trvá 8 let.

Poměry ekonomické a bytové (v období, kdy docházelo k DN):

Manželé bydlí v bytě v panelovém domě, byt mají v osobním vlastnictví. On pracuje jako dělník, ona je rok nezaměstnaná, evidovaná na Úřadu práce. Jejich finanční situace je poměrně napjatá.

Vývoj případu:

Žena uvádí, že partner je velmi výbušný, jeho agresivita se stupňuje, pokud se opije, je pak velmi žárlivý, partnerku uráží. Zpočátku byl pozorný. Po roční známosti se rozhodli, že budou žít společně, pořídili si byt, v druhém roce společného soužití se jim narodilo dítě. Manžel ženě vyčítal, že se věnuje víc dítěti, než jemu. Postupně začal častěji chodit domů pozdě a opilý, když se snažila mu domlouvat, říkal, že vše je v pořádku. Později se jeho pozdní příchody v náladě staly téměř každodenní realitou. V opilosti byl podrážděný, když ho rušilo dítě při sledování televize nebo při jídle, začal ženě vyčítat, že se nedokáže postarat o to, aby dítě nerušilo. Žárlil na ženu, když se při pozdravu usmála na souseda. Když si při společné cestě autobusem, žena sedla ke své sestře, pak jí doma vyčetl, že ona přece musí být stále vedle něj. Jeho žárlivost se stupňovala, stejně tak narůstala i síla slovních útoků.

Žena uvádí, že jeho žárlivost se stala posedlostí, byl ochotný vrátit se nečekaně domů a kontrolovat, jestli se v době jeho nepřítomnosti v bytě nepohyboval někdo cizí. Slovní výpady postupně přerůstaly nejprve v malé strkanice, později se žena dočkala toho, že jí partner dal „pár facek“ aby věděla, jak se má chovat. Vynucoval si na ní sexuální styk i přes její nesouhlas, to se stalo několikrát. Vždy jí druhý den říkal, že kdyby nechtěla, tak by se to přece nestalo. Zprvu se za své chování zkušel omlouvat, později se o to už ani nepokoušel. Ve dvou případech se žena cítila být natolik ohrožená, že přivolala Policii ČR. V prvním případě, se manžel uklidnil a přesvědčil policisty o tom, že došlo jen k běžné hádce v manželském soužití. V druhém případě zasahující policisté

vyhodnotili počínání manžela jako natolik ohrožující, že manžela vykázali na deset dnů ze společného bytu.

Shrnutí případu:

Žena žijící 8 let v manželství uvádí, že v posledních pěti letech dochází k narůstání psychického násilí, které později přerostlo v násilí fyzické. Ve vztahu docházelo i k sexuálnímu násilí, jako hlavní důvod násilí žena uvádí manželovu žárlivost a jeho nadměrné požívání alkoholu.

Žena se několikrát snažila manžela přesvědčit o nutnosti situaci řešit. Navrhovala návštěvu v manželské poradně, ale manžel neviděl nutnost situaci řešit. V době když byl její manžel na deset dnů vykázán ze společného obydlí, navštívila Intervenční centrum, rozhodla se, že podá žádost o rozvod a bude usilovat o svěření dítěte do své péče.

Odstěhovala se k sestře, která jí nabídla pomoc, na dobu, než se jí podaří vyřešit vlastní bydlení. Žena se snaží svou špatnou finanční situaci a otázku získání zaměstnání řešit s pomocí společnosti RES-SEF o. s. Manžel se jí snaží přesvědčit, že je čas aby se vrátila zpět. Argument, kterým se jí snaží přesvědčit, je jejich dítě, které podle jeho slov strádá tím, že nemůže žít spolu s otcem.

Odpovědi na otázky 1-6:

Odpověď k otázce č. 1: To neumím říct úplně přesně, ale bude to zhruba 5 let, ale zpočátku jsem to považovala jen za hádky, které se vyskytnou v každém vztahu.

Odpověď k otázce č. 2: Tak to bylo asi to, když mě manžel uhodil před naším dítětem, věděla jsem, že pokud něco neudělám, může se stát, že v budoucnu naše dítě bude nejen svědkem násilí, ale agresivita manžela by se mohla dotknout i jeho.

Odpověď k otázce č. 3: Při prvním policejním zásahu mi policista řekl o tom, že pokud budu mít pocit, že mi hrozí nějaké nebezpečí, mohu se obrátit o pomoc např. v Intervenčním centru. Dále mi sdělil, že se mohu zkontaktovat s touto službou, která mi může poradit, jak mohu postupovat v případě, že se rozhodnu svou situaci řešit.

Odpověď k otázce č. 4: Za největší pomoc považuji to, že manžel byl na deset dnů vykázán ze společného bytu, měla jsem čas na to přemýšlet o tom, jak budu dál řešit svůj život. V té době jsem si s pomocí pracovníků Intervenčního centra zjistila, jaké jsou mé možnosti, měla jsem čas na to, abych se domluvila se sestrou o tom, že nám poskytne azyl. Stihla jsem si v té době přestěhovat věci. Byla jsem relativně v bezpečí.

Odpověď k otázce č. 5: Pomoc je podle toho co jsem zažila dostatečná, jediné co vidím jako problém je dlouhá doba než soud rozhodne o rozvodu, ale to sem asi nepatří.

Odpověď k otázce č. 6: Myslím, že pomoc, která mi byla poskytnuta, byla naprosto odpovídající tomu, co jsem v té chvíli potřebovala. Byla jsem s poskytovanou pomocí spokojená.

4.4 Diskuse a závěr

Hlavním cílem empirické části této bakalářské práce bylo pomocí narativního rozhovoru zjistit, jak vnímá oběť domácího násilí na nabízenou pomoc. Vypracované výstupy z rozhovorů představují subjektivní vnímání samotných obětí. V tomto případě bylo zvoleno šetření kvalitativní, jehož záměrem není výsledek zobecnit, jde spíše o vnímání jedince. Každý jedinec vnímá dění kolem sebe jiným způsobem. Následná pomoc, která je v daném případě potřebná se může lišit, podle potřeb konkrétní oběti.

Vyhodnocením poskytnutých odpovědí na otázky vyplynulo, že poskytovanou pomoc hodnotí dotazované osoby shodně jako velmi dobrou, propracovanou a na sebe navazující. Informace k možné pomoci dotazovaným osobám ve dvou případech poskytla Policie ČR, prostřednictvím zasahujících policistů. Ve třetím případě si dotazovaná osoba získala informace k možnostem pomoci prostřednictvím internetových stránek. Všechny dotazované osoby shodně hodnotí informace jako dostupné a dostačující.

Všechny dotazované osoby shodně uvádí, že spouštěcím impulsem pro vyhledání pomoci byl moment, kdy je začal provázet strach. Ve dvou případech o život, v jednom případě obava o důstojnost. Ve dvou případech byla shledána shoda v tom, že nejdůležitější pomocí v jejich případě bylo vykázání násilné osoby ze společného obydlí. V otázce způsobu pomoci, který by oběť domácího násilí využila a která není dostupná, došlo ke shodě v tom, že se jim nabízená pomoc jeví jako dostatečná. V otázce bylo upřesněno, že jde o dobu, v níž oběť řešila svůj problém. Shoda byla taktéž u první a druhé osoby v tom, že jim nechyběl žádný další druh pomoci. Druhá dotazovaná osoba jako možnost podpory, kterou by využila a která není dostupná, uvedla možnost promluvit si s někým, kdo něco podobného sám zažil, tedy kontakt s osobou, která prošla podobnou zkušeností.

ZÁVĚR

Tato práce vznikla na základě nepřímé zkušenosti s domácím násilím. V jakých případech se jedná o domácí násilí. Co vede oběť domácího násilí dlouhodobě trpět. Proč není schopna se bránit. Je vina vždy jen na straně násilné osoby. Toto jsou otázky, které jsou alespoň částečně nastíněny v teoretické části této práce. Problematika domácího násilí je součástí života mnoha jedinců v naší společnosti. Jakým způsobem je zde nastavena síť pomoci pro oběti domácího násilí. Jak vnímá samotná oběť pomoc, kterou může využít, tím se zabývá teoretická část práce.

Práce je rozdělena na dvě části. První teoretická část je rozčleněna do tří kapitol, v nichž jsou popsány základní údaje týkající se domácího násilí a pomoci poskytované obětem domácího násilí. Způsob pomoci, kterou poskytne zasahující policista, přivolaný k případu možného domácího násilí, postup který je v kompetenci soudů a především pomoc Intervenčních center z pohledu oběti. Na každém způsobu pomoci záleží. Oběť domácího násilí se na základě vlastní zkušenosti rozhodne, jestli se pokusí změnit svou situaci a jestli s pomocí institucí nabízejících pomoc vystoupí z kruhu domácího násilí do bezpečného života bez násilí.

Druhá empirická část práce je zaměřená na pomoc obětem domácího násilí v okrese Šumperk. Daný okres byl pro účel této práce vybrán jako region, v němž žijí dotazované osoby. Původním záměrem bylo dotazovat se osob, které aktuálně prochází situací, kdy jsou nuceny vyhledat pomoc. Tento záměr však nemohl být uskutečněn, důvodem byla příliš velká psychická zátěž, kterou tyto osoby aktuálně zažívají. Proto bylo přistoupeno k postupu, kdy bylo osloveno několik osob, kterým se podařilo svůj boj s domácím násilím vyhrát a bylo pro ně snazší se o prožité zkušenosti podělit a odpovídat na otázky spojené s touto citlivou problematikou.

Nepodařilo se získat k rozhovoru ani jednoho muže, který by byl obětí domácího násilí. Mezi oslovenými byl jeden muž, ten však rozhovor odmítl s odůvodněním, že se velmi stydí a nechce o prožité zkušenosti mluvit. Důvodem jeho studu bylo to, že násilnou osobou byl jeho dospělý syn, tedy dítě, které vychoval.

Práce si kladla za cíl s pomocí rozhovoru zjistit, jak vnímá konkrétní oběť domácího násilí pomoc, která jí byla nabídnuta a následně poskytnuta. Je zde prezentován subjektivní pohled konkrétního jedince na způsob pomoci, kterou se rozhodl využít. Z tohoto důvodu nelze předkládané závěry zobecnit. Lze však podle nich odvodit, zda se pomoc podařilo účinně nabídnout a jak byla obětí zhodnocena.

Z rozhovorů vyplívá, že oběti domácího násilí hodnotí propracovanost pomoci v okrese Šumperk jako velmi dobrou. Návaznost služeb hodnotí taktéž jako dobrou. Podle dotazovaných osob je jednání těch, kteří pomáhají vhodné a citlivé.

Dílčím cílem bylo zjistit, kdy se oběť domácího násilí rozhodne pro vyhledání pomoci, co je spouštěcím momentem k vyhledání pomoci. V této otázce zní závěr z rozhovorů jednoznačně. Signálem pro vyhledání pomoci byl strach oběti, ve dvou případech o život a v jednom případě se oběť obávala, že ztratí svou důstojnost.

Z rozhovoru dále vyplynulo, že i když oběti nejsou ochotny řešit svůj problém za pomoci všech možností, které se nabízejí, každá z nich si vybrala a využila některý z druhů pomoci, které jsou dostupné. Podle dotazovaných osob jim žádný způsob pomoci nechyběl.

SEZNAM LITERATURY

BEDNÁŘOVÁ, ZDEŇKA. MACKOVÁ, KATEŘINA. WÜNSCHOVÁ, PETRA. BLÁHOVÁ, KATEŘINA. *Domácí násilí, Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, 1. vydání, Praha: Acorus, 2009, 91 s. ISBN 978- 80-254-54220

BUSKOTTE, ANDREA. *Z pekla ven žena v domácím násilí*, z německého originálu *Gewalt in der Partnerschaft*, přel. Monika Burger, 1. vydání, Brno: Computer Press, 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6

ČÍRTKOVÁ, LUDMILA. *Forenzní psychologie*. 1. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4

ČÍRTKOVÁ, LUDMILA. *Moderní psychologie pro právníky: (domácí násilí, stalking, predikce násilí)*, 1. vydání, Praha: Grada, 2008, 150 s. ISBN 978-802-4722-078.

ČÍRTKOVÁ, LUDMILA. VITOUŠOVÁ, PETRA a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů, příručka pro pomáhající profese*, 1. vydání, Praha: Grada Publishing 2007, 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2

DUNOVSKÝ, JIŘÍ. DYTRYCH, ZDENĚK. MATĚJČEK, ZDENĚK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, 237 s. ISBN 80-7169-192-5

GAVORA, PETER. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 1 vydání, Brno: Paido, 2000, s. 207, ISBN 80-85931-79-6

HENDL, JAN. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 1. vydání, Praha: Portál, 2005, s. 408, ISBN 80-7367-040-2

HIRIGOYEN, MARIE-FRANCE. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*, 1. vydání, Praha: Academia, 2002, s. 229, ISBN 80-200-0994-9

CHRÁSTKA, MIROSLAV. *Metody pedagogického výzkumu Základy kvantitativního výzkumu*, 1.vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 272, ISBN 978-80-247-1369-4

- KOUKOLÍK, FRANTIŠEK. DRTILOVÁ, JANA. *Zlo na každý den život s deprivanty I*, 1. vydání, Praha: Galén, 2001, 390 s. ISBN 80-7262-088-6
- KRÁLÍČKOVÁ, ZDEŇKA. ŽATECKÁ, EVA. DÁVID, RADOVAN. KORNEL, MARTIN. *Právo proti domácímu násilí*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 152 s. ISBN 978-80-7400-381-3
- MARTINKOVÁ, MILADA. MACHÁČKOVÁ, RADKA. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*, 1. vydání, Praha: Kufř, 2001, 194 s. ISBN 80-86008-98-3
- MÁRVÁNOVÁ-VARGOVÁ, BRANISLAVA. POKORNÁ, DANA. TOUFAROVÁ MARIE. *Partnerské násilí* 1. vydání, Praha: LINDE, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4
- MELZER, MILOŠ. SCHULZ, JINDŘICH a kol. *Vlastivěda šumperského okresu*, 1. vydání, Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1993, 585 s. ISBN 80-85083-02-7
- PONĚŠICKÝ, JAN. *Agrese, násilí a psychologie moci*, 1. vydání. Praha: TRITON, 2005, 226 s. ISBN 80-7254-593-0
- SOCHŮREK, JAN. *Úvod do sociální patologie*, 1. vydání, Liberec: Technická Univerzita, 2009, 179 s. ISBN 978-80-7372-448-1
- ŠEDIVÁ, MARIE. VITOUŠOVÁ, PETRA. *Interdisciplinární přístup k řešení případů domácího násilí na komunitní úrovni*, 1. vydání, Praha: Bílý kruh bezpečí, 2005, 47s. ISBN 80-239-55441-5
- ŠEVČÍK, DRAHOMÍR. ŠPATENKOVÁ, NADĚŽDA. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*, 1. vydání, Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ÚLEHLOVÁ, DAGMAR a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*, 1. vydání, Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotních oborů, 2009, 116 s. ISBN 978-80-7013-502-0
- VÁGNEROVÁ, MARIE. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3. vydání, Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.

VODÁČKOVÁ, DANIELA a kol. *Krizová intervence*. 1. vydání, Praha: Portál, 2002, 544 s. ISBN 80-7178-696-9

VÝROST, JOZEF., SLAMĚNÍK, IVAN. A klo. *Sociální psychologie*. 2. vydání, Praha: Grada Publishing, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8

Zákony

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Internetové zdroje

Komunitní plánování sociálních služeb. [online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <<http://www.sumperk.cz/cs/obcan/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/adresar-poskytovatelu-socialnich-sluzeb-a-sluzeb-souvisejicich-sumpersko-2009.html>>v-online>.

Katalog poskytovatelů sociálních a návazných služeb Zábřezska. [online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <<http://www.kp-zabrezsko.cz/dokumenty/article/8-dokumenty/185-katalog-poskytovatelu-socialnich-a-navaznych-sluzeb-zabrezska-online>>.

Okres Šumperk. [online]. [cit. 2013-03-03] Dostupné z: <http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_sumperk-online>.

Pontis. [online]. [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <<http://www.pontis.cz/projekty-a-partnerstvi-online>>.

RES – SEF. [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <<http://www.res-sef.cz/-online>>.

Armáda spásy Šumperk. [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <www.armadaspasy.cz-online>.

Charita Šumperk [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <www.sumperk.charita.cz-online>.

Lano. [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <www.lano.cz-online>.

Sociální služby Šumperk.[online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: < www.sumperk.cz-online>.

Poradna pro ženy Šumperk.[online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: < www.poradnaprozeny.online>.

Sociální služby Šumperk.[online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <www.socsluzby.ic.cz-online>.

Jahetane Šumperk.[online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <www.jekhetane.cz-online>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Iveta Horáčková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Lenka Holá, PhD.
Rok obhajoby:	2013
Název práce:	Pomoc obětem domácího násilí v okrese Šumperk
Název v angličtině:	Help victims of domestic violence in the district Šumperk
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na problematiku domácího násilí. Zvláště pak na pomoc obětem domácího násilí. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy spojené s domácím násilím. V části praktické jsou pomocí výzkumné metody: strukturovaného rozhovoru zjišťovány poznatky obětí domácího násilí o tom jak vnímají pomoc, která jim byla v daném regionu poskytnuta. Cílem této práce je v její praktické části získat přehled o tom jak oběti domácího násilí v daném okrese vnímají poskytovanou pomoc a zda by samy oběti domácího násilí navrhly způsob další možné pomoci.</p>
Klíčová slova:	okres Šumperk, domácí násilí, oběť, osoba násilná, pomoc obětem domácího násilí, osoba ohrožená
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on the issue of domestic violence. Especially on the help victims of domestic violence. In the theoretical part defines the typical terms associated with domestic violence. The practical part is using research methods: a structured interview to collect experiences victims of domestic violence about how they perceive assistance which is provided for them in the region. The purpose of this task is to find out how victims of domestic violence in the district perceive the provided assistance and whether they themselves would have suggested another possible way to help.</p>
Klíčová slova v angličtině:	district Šumperk, domestic violence, victim, violent person, help victims of domestic violence, endangered person
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	64 s.
Jazyk práce:	Český jazyk